

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Haridusinnovatsiooni õppekava

Küllli Marrandi

TÄISKASVANUD ÕPPIJATE VAJADUSI ARVESTAVA KUTSEKESKHARIDUSE
PAKKUMISE VÕIMALUSED JA VÄLJAKUTSED EESTI KUTSEKOOLIDE
ESINDAJATE ARVAMUSTEL

Magistritöö

Juhendaja: kutsepedagoogika assistent Liana Roos

Tartu 2020

Resümee

Täiskasvanud õppijate vajadusi arvestava kutsekeskhariduse pakkumise võimalused ja väljakutsed eesti kutsekoolide esindajate arvamustel.

Riiklikul tasandil peetakse oluliseks keskhariduseta täiskasvanutele kutsekeskhariduse pakkumist, kuid kutsekoolid ei näe täiskasvanud õppijaid kutsekeskhariduse sihtrühmana ega paku paindlikke kutsekeskhariduse omandamise võimalusi. Magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada täiskasvanud õppijate vajadusi arvestava kutsekeskhariduse pakkumise praegune valmisolek kutsekoolides, nende väljakutsed ning täiendava toetuse vajadus kutsekoolide esindajate arvamustel. Magistritöö põhines kvalitatiivsel uurimisel, andmeid koguti poolstruktureeritud intervjuudega kümme kutsekooli õppetöö eest vastutavalt isikult. Andmeanalüüsi meetodina kasutati kvalitatiivset induktiivset sisuanalüüsi. Uurimuse tulemustest selgus, et kutsekoolidel on kogemus täiskasvanud õppijate õpetamisel, olemas on vajalik materiaal-tehniline baas, kuid kutsekeskharidusõpet eraldi täiskasvanutele ei pakuta ja õppe väljatöötamise ning pakkumisega seoses tajuvad koolidele esindajaid mitmeid väljakutseid. Tehti ettepanekud erinevate osapoolte koostöös, õppe pakkumise võimaluste loomiseks ja üldsuse teavitamiseks õppe võimaluste kohta.

Märksõnad: kutsekool, kutsekeskharidus, täiskasvanud õppija

Abstract

Opportunities and challenges providing vocational secondary education considering the needs of adult learners according to the representatives of Estonian vocational schools.

Providing vocational secondary education to adults without secondary education is considered to be important on national level, but vocational schools are not seeing the adults as their target group for vocational secondary education and therefore are not offering any flexible opportunities to study on vocational secondary level curricula. The purpose of the Master's thesis was to ascertain the current availability providing vocational secondary education in vocational schools for adult learners with their needs, challenges of vocational schools and their need for additional support according to the representatives of the vocational schools. The Master's thesis drew on qualitative study using semi structured interviews wherein the data was collected from the representatives of ten vocational schools being responsible for organizing study. As method for data analysis the qualitative inductive content-based analysis was used. The results of the study revealed that the vocational schools have experience in teaching adult learners, they have required material and technical basis, but are not providing vocational secondary education specialized on adults. According to the study the representatives of the schools are facing various challenges in curricula development and providing study. Many proposals were made for co-operation of different parties, developing opportunities to provide study and distributing knowledge in society about study opportunities.

Keywords: vocational school, vocational secondary education, adult learner

Sisukord

Sissejuhatus	4
Kutsekeskharidus madala haridustasemega täiskasvanutele haridusele juurdepääsu loojana ..	5
Kesk- või erialase hariduse olulisus ning madala haridustasemega õppijate kaasamise meetmed	7
Täiskasvanute õppimine, õpetamine ja toetamine kutseõppes	8
Metoodika.....	12
Valim	12
Andmekogumine	13
Andmeanalüüs	14
Tulemused	15
Kutsekoolide valmisolek täiskasvanute vajadusi arvestava kutsekeskhariduse pakkumiseks	16
Kutsekoolide väljakutsed täiskasvanud õppijate vajadustega arvestava kutsekeskhariduse pakkumisel	18
Kutsekoolidele vajadus täiendavaks toetuseks täiskasvanud õppijate vajadustega arvestava kutsekeskharidusõppe pakkumisel	22
Arutelu.....	25
Tänu sõnad	31
Autorluse kinnitus	32
Kasutatud kirjandus.....	33
Lisa 1. Intervjuu kava ja uurimisküsimused.....	37
Lisa 2. Väljavõtte kodeerimisest programmiga QCAmap	38
Lisa 3. Väljavõtte kodeerimisraamatust	39
Lisa 4. Uurimisküsimuse 1 „Missugune on kutsekoolide praegune valmisolek täiskasvanute vajadusi arvestava kutsekeskhariduse pakkumiseks kutsekoolide esindajate arvamustes?“ katekoriseerimine.	40
Lisa 5. Uurimisküsimuse 2 „Missugused on kutsekoolide väljakutsed täiskasvanute vajadusi arvestava kutsekeskhariduse pakkumisel kutsekoolide esindajate arvamuses?“ katekoriseerimine.	42
Lisa 6. Uurimisküsimuse 3 „Missugust täiendavat toetust vajaksid kutsekoolid täiskasvanud õppijate vajadusi arvestava kutsekeskhariduse pakkumise ettevalmistamisel ja läbiviimisel kutsekoolide esindajate arvamustes?“ katekoriseerimine.	44

Sissejuhatus

Keskhariduseta inimeste suur osakaal Eestis on oluline probleem (Serbak, 2018). 2016. aasta seisuga oli riigis ca 80 tuhat keskhariduseta inimest, 28,5% oli neid täiskasvanuid, kellel puudus erialane haridus (Reinhold, 2017). Kesk- ja kutsekeskharidusega inimesed on tööturul konkurentsivõimelisemad ning kõrgemate oskustega ja neil on kõrgem palgatase kui madalama haridusega inimestel (Brunello & Rocco, 2015). Kutsehariduse omandamine toob kaasa positiivsed muutused inimeste sotsiaalsetes oludes ja enesehinnangus, näiteks vähenevad terviseprobleemid ning suureneb rahulolu töö ja eraeluga (Cedefop, 2011).

Inimesel on põhiseaduslik õigus õppida, mis omakorda eeldab riigilt hariduse kättesaadavuse tagamist kõikidele (Märja, Lõhmus, & Jõgi, 2003) hoolimata sellest, millisel ajahetkel ja millistel põhjustel eelnev haridustee katkes (Tark ja tegus Eesti 2035, 2019). Eesti elukestva õppe strateegia 2020 üheks eesmärgiks oli seatud kvaliteetsete, paindlike ja mitmekesiste valikutega ning tööturu arenguvajadusi arvestavate õppimisvõimaluste ning karjääriteenuste loomine (2014). Lähtudes strateegiast peaksid kutsekoolid looma täiskasvanutele võimalused kutsekeskhariduse omandamiseks paindlikult ja õppijakeskselt. Kutsekoolides on küll täiskasvanud õppijate osakaal tervikuna tõusutrendis, kuid üha vähem täiskasvanuid omandab kutsekeskharidust. Kui näiteks 2016/17. õppeaastal oli täiskasvanud õppijate arv kutsekeskhariduses 244, siis 2018/19 õppeaastal 191 (HaridusSilm, 2020). Enamik täiskasvanuid omandab keskhariduse täiskasvanute gümnaasiumites ja kutsekoolid ei ole siiani pidanud täiskasvanud õppijaid kutsekeskhariduse sihtrühmaks (Melesk, Haaristo, Haugas, & Telve, 2019).

Uurides tegureid, mis mõjutavad täiskasvanute osalemist õppetegevuses, on leitud, et üheks oluliseks mõjutajaks katkenud haridustee jätkamisel on inimese endaga seotud tegurite kõrval ka riiklik hariduskorraldus ning õppetöö korraldus koolides (Melesk *et al.*, 2019). Täiskasvanu õppima asumine on teadlik valik, kuid täiskasvanul on lisaks õppimisele mitmeid muid kohustusi, nagu töö- ja pereelu, ning sageli on probleeme ka eneseusu, õpioskuste, hoiakute ja eelarvamustega (Haaristo *et al.*, 2019). Kuna koolis käimine on suur elumuutus, vajavad täiskasvanud õppijad lisaks õppimisvõimaluste olemasolule tuge oma õpingute ja karjääri toetamisel, mis eeldab koolidelt täiskasvanud õppijatele edukate tugiteenuste loomist (Quinlan & O’Brodivich, 1996), teavitamist, nõustamist ja muid toetavaid tegevusi (Haaristo *et al.*, 2019).

Järgnevalt antakse ülevaade teoreetilistest lähtekohtadest seoses täiskasvanute õpetamise vajadusega kutsekeskharidusõppel. Tuuakse välja erinevaid tegureid, mis aitavad kaasa täiskasvanud õppija õppes osalemisele ja haridustee jätkamisele ning nimetatakse riiklikke regulatsioone õppe rakendamisele kaasaaitamiseks. Kirjeldatakse madalama haridustasemega õppijate kaasamise ning täiskasvanud õppija õppimise, õpetamise ja toetamise meetmeid kutseharidusõppes.

Kutsekeskharidus madala haridustasemega täiskasvanutele haridusele juurdepääsu loojana

Kesk- või erialase hariduseta inimeste suur osakaal Eestis on kasvavas trendis ja riigile oluliseks probleemiks (Serbak, 2018). Hariduse olemasolu on inimestele vajalik sotsiaalsete riskide vähendamiseks ja heaolu suurendamiseks (Melesk *et al.*, 2019). Kesk- või erialase hariduseta inimesed on sagedamini töötud (vanuses 25–64-aastat 11,5% vs keskmine 6,2%) või tööturult eemal (tööjõus osalemise määr vanuses 25–64-aastat 69,3% vs keskmine 83,5%) ning tööhõives olles on neil sagedamini madalamad palgad kui keskharidusega inimestel (Reinhold, 2017).

Eestis on võimalik keskharidust omandada kahel viisil: üldkeskharidusena gümnaasiumides ning kutsekeskharidusena kutseõppeasutustes (HTM, 2020). Gümnaasiumi riikliku õppekava kohaselt on gümnaasiumi ülesandeks “luua tingimused, et õpilased omandaksid teadmised, oskused ja väärtushoiakud, mis võimaldavad jätkata tõrgeteta õpiteed kõrgkoolis või kutseõppeasutuses“ (§ 3 lg 2). Kutsekeskharidus põhineb kutsestandarditel ja gümnaasiumi riiklikul õppekaval, selles on erialaste kompetentside arendamise kõrval oluline ka võtmepädevuste omandamine, selleks on õppekavades nii eraldi võtmepädevuste arendamisele suunatud moodulid kui ka lõimingud erialaainetes (Kutseharidusstandard, 2013). Kutseõppeasutuse seadus (2013) sätestab, et kutsekeskhariduse õppele õppima asumise nõudeks on põhihariduse olemasolu, põhihariduse puudumisel on vähemalt 22 aasta vanuselt isikutel võimalus õppima asuda põhihariduse tasemele vastavate kompetentside olemasolul (§ 25 lg 1). Seega võiks kutsekeskhariduse õpe olla madala haridustasemega täiskasvanutele üks võimalusi oma haridustaseme tõstmiseks, omandades koos nii võtme- kui erialaseid pädevusi.

Vastavalt kutseõppeasutuse seadusele (2013) koostavad koolid kutsekeskhariduse õppekavad kutseharidusstandardi ja vastava riikliku õppekava alusel. Kui riiklik õppekava puudub, koostab õppekava kool ja õpe avatakse valdkonna eest vastutava ministri või tema

volitatud isiku loa alusel (§ 24 lg 6). Selles protsessis toetab koole SA Innove, kes koordineerib kutseõppe võrgustike tööd, kuhu on peale kutseõpeasutuste inimeste kaasatud ka ettevõtete esindajad ning erinevad koostööpartnerid. Võrgustikutöö eesmärgiks on jagada parimaid praktikaid, arutada õppe rakendamisega seotud küsimusi, edendada kutseõpetajate professionaalset taset ja kutseõppe sisulist arengut (Innove, *s.a.*).

Kutseharidusel on mujal maailmas pikaajaline traditsioon täiskasvanud õppijate haridusele ligipääsu edendamisel. Kutsekoolide ülesandeks on pakkuda haridust igas vanuse ja sotsiaalse taustaga õppijatele (Cedefop, 2011). Tänu geograafilisele ulatusele ja õppekavade mitmekesisusele peetakse kutseharidust kättesaadavaks ebasoodsas olukorras olevatele õppuritele, arvestades nende konkreetsete vajadustega (Brown & North, 2010). Kutsehariduse sektoril on seega hea positsioon kõigi osalejate vajaduste rahuldamiseks, sihtrühmade toetamiseks ja haridusstrateegiate ellu rakendamiseks (Brown *et al.*, 2010). Ka Eesti kutsehariduse taristu on heal tasemel (Tark ja tegus Eesti 2035, 2019), 2019. aasta seisuga oli Eestis 32 kutsekooli, kutsekeskharidust saab omandada 14 maakonna 26 kutsekoolis (HaridusSilm, 2020).

Paljud kutsekoolid mujal maailmas tegutsevad tänapäeval täiskasvanute õpikeskkonna põhimõtetel, mis võimaldab õppijatele valikuvabadust ja iseseisvust (Brown *et al.*, 2010). Eestis seevastu on traditsiooniliselt peetud kutsekoolide põhiliseks sihtrühmaks põhikooli lõpetavaid noori, keda oodatakse õppima kutsekeskharidusse. Siiski on kutseharidus Eestiski muutunud üha populaarsemaks täiskasvanud õppijate seas (Tark ja tegus Eesti 2035, 2019) ning koolides on juba üle poole õpilastest täiskasvanud õppijad (HaridusSilm, 2020). Paraku ei osale madalama haridustasemega täiskasvanud kutsekeskhariduse õppes (Melesk *et al.*, 2019). Eesti kutsekoolides õppis 2018–2019. õppeaastal kutsekeskhariduse õppekavadel 191 õpilast, kes olid vanemad kui 25-aastased (HaridusSilm, 2020), mis on vaid ca 0,2% kogu potentsiaalsete õppijate, see tähendab madala haridustasemega täiskasvanute koguarvust.

Seega võib öelda, et kui mujal maailmas on just kutseharidus madalama haridustasemega täiskasvanute jaoks võimalus paindlikult oma haridustaset tõsta, siis Eestis ei ole see vaatamata heale kutsekoolide taristule siiski nii, vaid väike hulk madala või erialase hariduseta täiskasvanutest õpib kutsekeskhariduse õppes.

Kesk- või erialase hariduse olulisus ning madala haridustasemega õppijate kaasamise meetmed

Omandatud haridus ja kvalifikatsioon mõjutab tööalast karjääri, selle kestust ja kvaliteeti (Lamb, Markussen, Teese, Sandberg & Polesel, 2011). Haridustee katkestamine võib põhjustada töötust ning madalamat sissetulekut, mis omakorda mõjub negatiivselt rahulolule eluga ja ka tervisele (Kittus, 2011). On leitud, et töötus on halva tervise peamine tegur ja töötusega kaasneb vaimse tervise halvenemine (Robertson, 2018). Kõrgem haridustase on seotud tervisenäitajate positiivsete muutustega ning rahuloluga töö- ja isiklikus elus. Lisaks sissetulekutele ja tööhõivele tõstab hariduse omandamine õppijates usaldatavust ning enesehinnangut (Cedefop, 2011).

Täiskasvanud inimeste haridustee jätkamise toetamine on riiklik prioriteet ja selle rakendamiseks on ellu kutsutud mitmeid programme (Kittus, 2011), mille raames pakuvad koolid õppija vajadustele vastavat õpet (Quinlan *et al.*, 1996). Selleks, et edendada tööalast konkurentsivõimet ja tagada inimesele ümberõppe võimalused on oluline rakendada aktiivset kaasamist ja paindlikke ning turvalisi meetmeid õppe võimaldamiseks (European Union, 2008). Eesti elukestva õppe strateegiast 2020 (2014) lähtuvalt on täiskasvanud õppijatele loodud mitmeid programme, sh „Täiskasvanuhariduse Programm“, mille eesmärgiks oli motiveerida täiskasvanuid õppima (HTM, 2019b) ja „Kutseharidusprogramm“, mille eesmärgiks oli „luua Eesti elanikkonnale kvaliteetsed, paindlikud ja mitmekesiste valikutega kutseõppe võimalused, mis vastavad tööturu arenguvajadustele“ (HTM 2019a). Kuid programmide elluviijatel on keeruline motiveerida sihtrühma kuuluvaid inimesi õppes osalema ning kutsehariduse maine kvaliteetse haridustee jätkamise võimalusena ei ole paranenud (Haaristo *et al.*, 2019).

Täiskasvanud õppija õppele asumise üheks mõjutajaks on toimetulek ning Melesk jt (2019) tõid välja, et kutsekeskhariduses õppimist soodustaks riigi poolt antav lisatoetus, mis aitaks õppijat finantsiliselt, kuna kutsekeskhariduse õppes õppimisel on riigi toetus väike ja ei võimalda täiskasvanutel täiskoormusega õppimist. Õppe pakkumisel on seega oluline sinna juurde võimaldada ka asjakohast sotsiaalkaitset (European Union, 2008). Töötust ennetava programmi „Tööta ja õpi“ üheks meetmeks on tasemeõppes osalemise toetus inimestele, kes asuvad omandama kutseharidust, sh ka kutsekeskharidust, ning õppima asudes on võimalik saada tasemeõppes osalemise toetust (Eesti Töötukassa, 2019). Programm arvestab tööturu vajadusi, mitte iga soovija individuaalsust, mistõttu ei toeta see suures mahus täiskasvanute

kutsekeskhariduse õppel osalemist. Samuti on Töötukassa esmane eesmärk siiski inimeste suunamine tööturule, mitte tasemeõppesse (Haaristo *et al.*, 2019).

Eelpool öeldut kokku võttes võib tõdeda, et kõrgem haridustase annab inimesele võimaluse paremale elukvaliteedile, karjäärile ja tervisele. Madala haridustasemega täiskasvanute osakaalu vähendamine on riiklik prioriteet, kuid siiski pole mitmed riiklikud meetmed suutnud vähendada madala haridustasemega täiskasvanute osakaalu ning suurendada täiskasvanute osalemist kutsekeskhariduses.

Täiskasvanute õppimine, õpetamine ja toetamine kutseõppes

Melesk jt (2019) on välja toonud, et kutsekoolis peaksid kutsekeskhariduse pakkumisel arvestama kolme täiskasvanud õppijate sihtrühmaga:

- 1) keskhariduseta täiskasvanud, kes ei osale tasemeõppes;
- 2) keskhariduseta täiskasvanud, kes õpivad kutseõppes;
- 3) üldkeskharidust omandavad täiskasvanud, kes võiksid soovida üldkeskhariduse kõrval omandada ka kutset.

Seega on potentsiaalne kutsekeskhariduses osalejate grupp heterogeenne. Kutsekoolide õpetajad peavad täiskasvanud õppijaid üldjoontes siiski motiveeritumateks ning õppijatena nõudlikumateks, mis omakorda suurendab ootusi õppe kvaliteedile (Sirk, Liivik, Ümarik & Loogma, 2019). Täiskasvanud õppija toetamiseks vajavad kutsekoolide õpetajad muutusi oma vaadetes, tajumaks täiskasvanud õppija vajadusi õppe läbiviimisel (Quinlan *et al.*, 1996). Sihtrühma vajadustega arvestava õppe pakkumisel tuleb seega tähelepanu pöörata mitmetele aspektidele, mida järgnevalt lähemalt avatakse.

Täiskasvanud õppijate õppimise ja õpetamise seaduspärasuste tundmine aitab kujundada täiskasvanu vajadustega arvestavaid õppimisvõimalusi. Andragoogika ehk täiskasvanute õppe ja arengu toetamise põhimõtete kohaselt on oluline kaasata täiskasvanuid õppeprotsessi kõikidesse etappidesse, sh selle kavandamisse, sisu ja meetodite valikusse ning hindamisse, kuna täiskasvanul on vajadus juhtida ise oma elu ja võtta vastu otsuseid, sh oma õppimise kohta (Märja *et al.*, 2003). Õppima asumine on täiskasvanu jaoks teadlik valik tema teiste põhitegevuste, nagu töö- ja pereelu, taustal (Haaristo *et al.*, 2019). Täiskasvanud õppijad, kes jätkavad kooliteed, võivad tunda kohanemiskursi ning nad peavad suutma töö- ja pereelu siduda õpingutega (Räis *et al.*, 2014), millest tulenevalt vajavad nad nii õpetajate kui tugispetsialistide asjatundlikku tuge.

Täiskasvanu asub õppima siis, kui tal tekib selleks vajadus, olgu selleks tööalase kvalifikatsiooni omandamine või tõstmine või soov teha midagi uut (Märja *et al.*, 2003). Põhi- ja keskhariduseta täiskasvanute tasemeharidusse tagasitoomise toetamise uuringus selgus, et täiskasvanuna õppesse asumise otsus tehakse enamasti ratsionaalsetel kaalutlustel: lõputunnistuse vajadus karjäärivõimaluste paranemiseks, õppimise jätkamiseks järgmistel tasemetel või soov teadmiste täiendamiseks (Räis *et al.*, 2014). Seega on õpingute alustamiseks vajalik lai erialade valik, et iga inimene leiaks endale sobiva õppekava, kuid valik kutsekeskhariduse õppekavadel ei ole kuigi lai (Melesk *et al.*, 2019). Ka töandja roll kutsekeskhariduse õppe väärtustamisel on suur (Reinhold, 2016): kui töandja töötamiseks haridust ei nõua, siis on raske leida õppijal õpinguteks motivatsiooni (Melesk *et al.*, 2019).

Õppima asudes võtab täiskasvanu õppeprotsessi kaasa oma kogemused, mis võivad õppimisel olla nii oluliseks ressursiks kui ka väljakutseks uute teadmiste ja oskuste omandamisel (Märja *et al.*, 2003). Seetõttu tuleb ka õppekorralduses arvestada õppija varasemate kogemustega (Kittus, 2011), et täiskasvanul oleks võimalik läbida õpe paindlikumalt ja aega säästes. Paljudes Euroopa riikides on algatatud varem õpitu ja töökogemuse arvestamise süsteem (edaspidi VÕTA) (Plaks, 2010), mille kaudu saab varasemat kogemust ametlikult tunnustada. Eesti kutsekoolides on võimalus kasutada VÕTAt, kuid statistika järgi kutsekeskhariduse moodulite arvestamisel VÕTAt ei rakendata, mistõttu ei saa õppija oma varasemat töökogemust õpingute kiiremaks läbimiseks arvestada (Melesk *et al.*, 2019).

Täiskasvanute õppes osalemisel on mitmeid takistusi, mis tulenevad ühelt poolt nende endi mitmekesisest sotsiaalsetest rollidest ja kohustustest, aga ka muudest teguritest. Näiteks on madala haridustasemega täiskasvanute õpingute jätkamise takistustena välja toodud vanust, majanduslikke põhjusi, vajadust töötada või hooldada lapsi, motivatsioonipuudust ja tervislikke põhjusi (Räis *et al.*, 2014). Uuesti õppele asuvaid inimesi, kes on varem koolitee pooleli jätnud, võivad mõjutada eelmisest koolist saadud negatiivsed kogemused (Murray & Mitchell, 2013). Neil võivad puududa õpioskused ja harjumus õppida, nad võivad olla negatiivsete väärtushinnangute ja suhtumisega kooli, nad ise võivad olla madal enesehinnanguga ning mittekohase käitumisega, lisaks võib neil puududa huvi ja motivatsioon õppida (Kittus, 2011).

Mitmed autorid liigitavad õppes osalemise takistusi erinevatel viisidel (Roosmaa & Saar, 2017), näiteks McGivney (1993) on peamised tõkked haridustee jätkamisel grupeerinud olukorraparjäärideks (nt rahapuudus, ajapuudus ehk töö- ja kodukohustused ja õppekohta transpordi puudumine), institutsionaalseteks parjäärideks (ebamugav ajakava või asukoht,

asjakohase õppe puudumine ja täisajaga õpe) ning dispositsioonilisteks barjäärideks (tunne, et ollakse õppimiseks liiga vana, enesekindluse puudumine varasemate kehvade saavutuste tõttu ja väsimus koolist ja klassiruumidest). Lisaks on uuringute põhjal ühe täiskasvanute hariduses mitteosalemise põhjusena täheldatud olemasolevatest haridusvõimalustest vähene või üldse mitte teadmine (McGivney, 1993).

Täiskasvanud õppijate puhul vajavad seega sageli lahendamist nii eneseusu, õpioskuste, hoiakute ja eelarvamustega seotud probleemid, mistõttu tuleb teadlikku tähelepanu pöörata nõustamisele ja teistele täiskasvanuid toetavatele teenustele (Haaristo *et al.*, 2019). Oluline on ka turvalise sotsiaalse ja psüühilise keskkonna loomine, õpperühma toetav mõju – paindlik õpikeskkond, lugupidavad ning positiivsed suhted õpilaste ja õpetajate vahel, kus õppijad tunnetavad, et neid koheldakse nagu võrdseid, neist hoolitakse ja neid toetatakse (Murray *et al.*, 2013; Märja *et al.*, 2003). Õppijate vajadustele kohandatud tugi, tõhus juhendamine ja sobivate õppemeetodite kasutamine tõstab märkimisväärselt ja positiivselt õppijate rahulolu õppimisega (Cedefop, 2015).

Täiskasvanud õppijate toetamisel on olulised nii õpetajate kompetentsid kui võimalused paindliku õppe võimaldamiseks. Täiskasvanud õppijad vajavad tuge oma õpingute ja karjääri toetamisel, kuna koolis käimine on suur muutus elus ning selle tulemused sõltuvad tihti sellest, mil määral muudavad selle käigus inimese sotsiaalsed rollid, isiklikud suhteid, elustiilirutiini ja eeldused enda ning ühiskonna suhtes (Quinlan *et al.*, 1996). Et need muudatused oleksid positiivsed, sõltub palju ressursidest, mis inimestele on selles protsessi käigus kättesaadavad (Quinlan *et al.*, 1996). Schlossberg (2011) kirjeldab ülemineku protsessi potentsiaalseid ressursse järgmiselt:

- Olukord – milles inimene ülemineku protsessi ajal on.
- Ise – inimese sisemine tugevus olukorraga toimetulekuks.
- Tugi – ülemineku ajal saadaolev tugi mis on inimese heaolutunde jaoks väga oluline.
- Strateegiad – kuidas olukorda muuta, toetada ja stressi vähendada.

Ehkki vastutus õppetööga toimetulemise eest lasub lõpptulemusena inimesel, saavad kutsekoolide õpetajad ja tugispetsialistid õpilase toimetulekule suuresti kaasa aidata (Quinlan *et al.*, 1996). Kutsekoolidelt nõutakse üha enam pädevat õppekeskkonda, mis aitab õppijaid õppimisel ning paneb nad vastutama oma kutsealaste oskuste eest (Cornford, 2006).

Täiskasvanud õppijatele edukate tugiteenuste loomiseks peavad koolide juhtkonnad välja töötama protsessid, mille kaudu õppijad, õpetajad ja tugitöötajad aitavad luua õppijakeskset õpikeskkonda (Quinlan *et al.*, 1996), mis motiveeriks õppijat ja vähendaks

koolist välja langemist. Koolide tugistrateegiad tuleb kohandada täiskasvanud õppija olemust arvestades nii, et õppija jõuaks eesmärkideni. Õppijate optimismi ja kontrolli parandamiseks soovitatakse kasutada kahte konkreetset strateegiat:

- 1) anda õppijatele teada, et nad on olulised õppeprotsessis osalejad;
- 2) arendada õppijate enesetõhusust.

Kui õppijaid peetakse olulisteks, on nad motiveeritud ja aktiivsed. Tugitöötajad saavad õppijate motivatsiooni tõsta, luues seoseid nende eelnevate kogemuste ja hetkeolukorra vahel ning aidata kohtades, mis tekitavad probleeme (Quinlan *et al.*, 1996).

Tugiteenuste poolt pakutava toetuse kõrval on täiskasvanud õppijate toetamisel võtmeisikuks koolis siiski õpetaja. Täiskasvanud õppijate õpetamisega seotud seaduspärasele keskendub andragoogika teadusharu ning andragoogilisi põhimõtteid rakendatakse eeskätt täiskasvanute gümnaasiumites ja täiskasvanute koolitustel (Kittus, 2011). Kutseõpetaja kutse taotlemisel on täiskasvanute koolitamine vaid üks valitavatest kompetentsidest (Kutsekoda, 2014). Kutseõpetajad tajuvad täiskasvanud õppijaid nõudlikumatenä ja see suurendab ootusi õppe kvaliteedile (Sirk *et al.*, 2019). Kutsekoolide õpetajad on õpilasele eeskujuks, olles kursis erialase karjääri kujundamise teooriate ja praktikatega (Quinlan *et al.*, 1996). Õpetaja on nii info kehastaja kui vahendaja hariduse ja kutseala vahel, luues silla õppija, kooli ja töö vahel (Higham & Farnsworth, 2012).

Et kiiresti muutuv keskkonnas toime tulla ja edu saavutada, on õpetajal esmatähtis muuta õppijad elukestvaks õppijaks (Sizoo, Agrusa & Mat, 2005). Õpetaja tugi ja nõustamine ning ametialaste teadmiste ja oskuste arendamine suurendab õppijate edukust edaspidises elus- ja karjääris (Quinlan *et al.*, 1996). Täiskasvanute õpetamisel tuleb lähtuda teatud tingimustest ning nendega õppeprotsessi arvestama. Näiteks tuleb arvestada sellega, et täiskasvanud õppijale meeldib õppeprotsessis osaleda, mistõttu tuleb õppemeetoditeks valida pigem suunavad ja dialoogilised meetodid, arvestada tuleb erineva õppetempoga ja õpistiilidega (Jarvis, 1998). Lisaks peaksid õpetajad kasutama täiskasvanute kogemusi õppeprotsessis ressursina, õppimise allikana (Jarvis, 1998; Märja *et al.*, 2003). Jarvis (1998) peab oluliseks täiskasvanute õpetaja empaatilisust ning õppijate refleksiooni ja enesehindamise toetamist turvalises ja lugupidavas keskkonnas.

Teoreetilise ülevaate kokkuvõtteks võib tõdeda, et kesk- või erialase hariduseta täiskasvanute võrdlemisi suur osakaal on Eestis jätkuvaks probleemiks. Riiklikul tasandil on rakendatud mitmeid meetmeid, mis siiski ei ole vähendanud madala haridustasemega täiskasvanute hulka ega suurendanud kutsekeskhariduse atraktiivsust haridustee jätkamise võimalusena. Kutsekoolidel on olemas võimalused täiskasvanud õppijate kutsekeskhariduse

õppes õpetamiseks ja välja on töötatud regulatsioonid, mis annavad õiguse õpetamiseks.

Siiski õpivad vaid vähesed täiskasvanud kutsekeskhariduse õppekavadel ning kutsekoolid ei näe täiskasvanud õppijaid kutsekeskhariduse sihtrühmana. Seega on käesoleva magistritöö uurimisprobleemiks, missugusena näevad kutsekoolide esindajad kutsekoolide praegust valmisolekut täiskasvanud õppijate vajadust arvestava kutsekeskhariduse võimaldamiseks, missuguseid väljakutseid nad sellega seoses kogevad ning missugust toetust nad enda sõnul täiskasvanud õppijate vajadustega arvestava kutsekeskhariduse võimaldamiseks vajavad.

Sellest tulenevalt seati töö eesmärgiks välja selgitada täiskasvanud õppijate vajadusi arvestava kutsekeskhariduse pakkumise praegune valmisolek, väljakutsed ning täiendava toetuse vajadus kutsekoolide esindajate arvamustes. Töö tulemus annab sisendi nii kutsekoolidele kui riigile täiendavate toetustegevuste rakendamiseks, et pakkuda suuremas mahus keskhariduseta täiskasvanud inimestele kutsekeskharidusõpet. Uurimuse eesmärgist lähtuvalt püstitati järgmised uurimisküsimused:

1. Missugune on kutsekoolide praegune valmisolek täiskasvanute vajadusi arvestava kutsekeskhariduse pakkumiseks kutsekoolide esindajate arvamustes?
2. Missugused on kutsekoolide väljakutsed täiskasvanute vajadusi arvestava kutsekeskhariduse pakkumisel kutsekoolide esindajate arvamuses?
3. Missugust täiendavat toetust vajaksid kutsekoolid täiskasvanud õppijate vajadusi arvestava kutsekeskhariduse pakkumise ettevalmistamisel ja läbiviimisel kutsekoolide esindajate arvamustes?

Metoodika

Magistritöö eesmärgist lähtuvalt valiti uurimuse meetodiks kvalitatiivne uurimisviis, mis lähtub uuritavate hoiakutest ja arusaamadest (Laherand, 2008) ning aitab varjatud tegelikkust nähtavaks muuta (Õunapuu, 2014), et mõista seisukohti erinevates kontekstides ja tajutavates olukordades (Bengtsson, 2016).

Valim

Magistritöö valim moodustati ettekavatsetud valimina (Õunapuu, 2014). Valimi liikmed valiti lähtudes autori teadmistest ja kogemustest grupi kohta (Õunapuu, 2014), valimi moodustamisel lähtuti vajadusest, et uurimuses osalejatel oleks piisavalt kogemusi uuritava teema kohta. Valimisse kuulumise kriteeriumiks oli seetõttu töötamine kutsekoolis ametialal,

millega kaasneb vastutus õppetöö korralduse ja läbiviimise eest, sh täiskasvanute õppe korraldamise ja läbiviimise eest. Palve uurimuses osaleda saadeti 13 kutsekooli esindajale. Kolm kutsekooli esindajat loobus uurimuses osalemisest, kuna neil puudub seos teemaga, seega kuulus lõplikku valimisse kümme kutsekooli esindajat üle Eesti, kellele on erinevad ametinimetused, kuid kes vastutavad oma koolis õppetöö korralduse ja läbiviimise eest. Uuritavate konfidentsiaalsuse tagamiseks ei esitata töös uurimuses osalenute täpsemaid taustaandmeid ning uurimuses osalenute nimed on asendatud pseudonüümidega.

Andmekogumine

Andmekogumise meetodina kasutati poolstruktureeritud intervjuud, kus intervjueritav on keskne ja tähendusi loov aktiivne osapool (Hirsjärvi, Remes, & Sajavaara, 2010).

Poolstruktureeritud intervjuu eeliseks on võimalus vajadusel vestluse käigus küsimuste järjekorda muuta (Kalmus, Masso & Linno, 2015) või küsida abistavaid küsimusi, mis aitavad teemasid laiendada ja olulistust välja tuua (Laherand, 2008).

Magistritöö uurimisküsimustest lähtuvalt koostati intervjuu kava, kus kasutati avatud lõpuga küsimusi (Õunapuu, 2014). Valiidsuse tagamiseks töötati intervjuu kava läbi magistritöö juhendajaga, kes soovitas mõnda küsimust täpsustada, et küsimused oleksid ühtselt mõistetavad ja vastaksid magistritöö eesmärgile. Intervjuu kava koosnes sissejuhatavast osast ja põhiosast. Intervjuu põhiteemadeks olid kutsekoolide võimalused täiskasvanute vajadustega arvestava kutsekeskhariduse pakkumisel, kutsekoolide väljakutsed täiskasvanute vajadusi arvestava kutsekeskhariduse pakkumisel ja kutsekoolide vajadused täiskasvanute vajadusi arvestava kutsekeskhariduse pakkumisel. Intervjuu kava on esitatud magistritöö lisas 1. Uurimisinstrumendi kvaliteedi tõstmiseks viidi läbi prooviintervjuu valimi kriteeriumitele vastava kutsekooli esindajaga, kontrollimaks küsimuste eesmärgipärasust ja arusaadavust. Prooviintervjuu tulemusena intervjuu kavasse muudatusi ei tehtud ja kogutud andmeid kasutati andmete analüüsis koos teistest intervjuudest saadud tulemustega.

Empiiriliste andmete kogumine toimus ajavahemikus jaanuar kuni märts 2020. Esmane kontakt kutsekoolide esindajatega loodi telefoni teel, tutvustades lühidalt töö autorit ning uurimuse eesmärki. Uurimuses osalejatelt küsiti nõusolekut uurimuses osalemiseks, uurimuses osalemine oli vabatahtlik (Lepik, *et al.*, 2014) ja intervjueritavatele tutvustati õigust mitte osaleda uurimistöös, küsimustele mitte vastata ja mitte olla küsitletu (Cohen, Manion & Morrison 2007). Nõusoleku saamisel lepidi kokku intervjuu aeg ja koht, mis lasti valida intervjueritavatel, et nad tunneksid ennast võimalikult mugavalt ja turvaliselt. Kõik intervjuud toimusid intervjueritavate töökohtadel. Enne intervjuude toimumist paluti luba

salvestamiseks, millega kõik intervjuueeritavad nõus olid. Silmast-silma toimus viis intervjuud, telefoni teel kolm ja Skype teel kaks intervjuud. Kuna kirjalike märkmete puudumise tõttu võivad andmed kaduma minna või moonduda, mis omakorda mõjutab andmete analüüsi ja tõlgendamist ning kogu uurimuse usaldusväärsust ja kvaliteeti (Novick, 2008) tehti kõikide intervjuude käigus lisaks salvestamisele kirjalikke märkmeid.

Enne intervjuu juurde asumist selgitati intervjuueeritavatele veelkord teema sisu ning intervjuu ülesehitust, seejärel alustati salvestamist. Soovi korral saadeti enne intervjuu toimumist intervjuueeritavatele intervjuu küsimused tutvumiseks. Intervjuud viidi läbi privaatset ja rahulikus tempos teemasid arutades (Kalmus, *et al.*, 2015). Keskmine intervjuu pikkus oli 25 minutit.

Andmeanalüüs

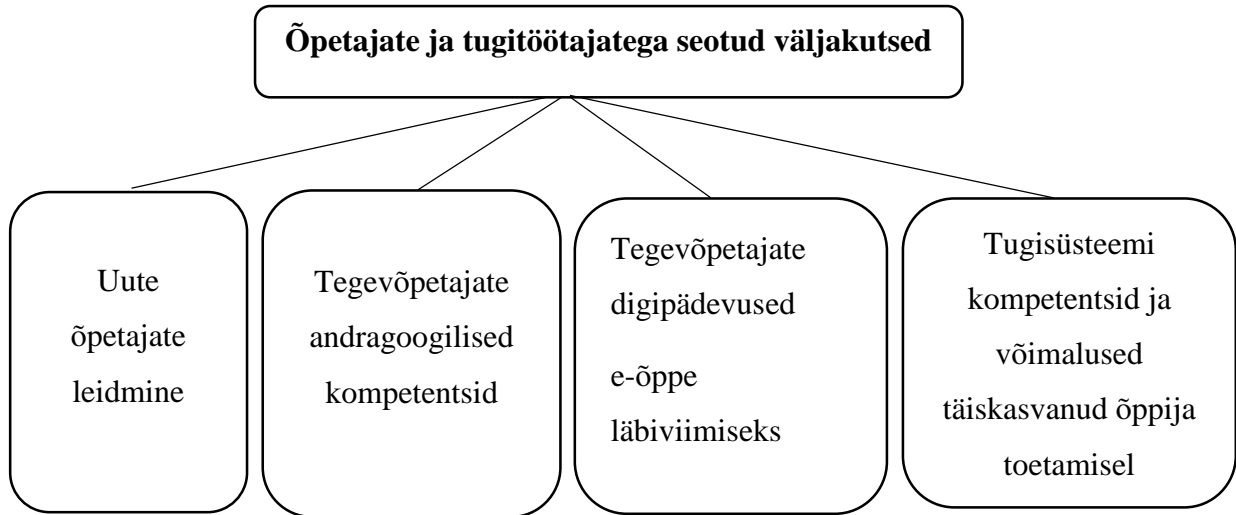
Andmete analüüsimisel kasutati kvalitatiivset induktiivset sisuanalüüsi, mis võimaldas tundlikult ja täpselt keskenduda sisu olulistele osadele, andes ülevaate uuritavast probleemist kui tervikust ja võimaldades keskenduda peamistele ning olulistele tähendustele tekstis (Kalmus, *et al.*, 2015).

Salvestatud intervjuud transkribeeriti TTÜ Küberneetika Instituudi foneetika- ja kõnetehnoloogia laboris välja töötatud tehnoloogiat ja mudeleid kasutades (Alumäe, Tilk & Asadullah, 2018). Helifailid transkribeeriti automaatselt tekstifailideks, mille töö autor hiljem üle kontrollis ja vajadusel teksti täiendas või parandas. Transkribeeritud teksti saadi 71 lehekülge kirjastiil *Times New Roman*, suurus 12 ja reavahe 1,5.

Järgmise etapina viidi läbi andmete kodeerimine. Kodeerimisel kasutati vabavaralist andmetöötluse keskkonda QCMap, mis võimaldas andmeid hoiustada ja teksti süstemaatiliselt analüüsida (QCMap, s.a.). Oluline oli moodustada koodid ja kategooriad ning need omavahel seostada, võtta need analüüsitavas teksti kokku ja ühendada uurimisküsimuste seisukohast olulise infoga (Kalmus *et al.*, 2015). Selleks loeti transkriptsioone nimetatud keskkonnas korduvalt, et andmetega lähemalt tutvuda. Korduva lugemise käigus markeeriti tekstis uurimisküsimustest lähtuvalt olulisi ja tähenduslikke tekstiosasid – lõike või lauseid. Tähenduslikud tekstiosad tähistati märksõnade ehk koodidega. Koodide moodustamise näide QCMap keskkonnas on esitatud lisas 2. Töö usaldusväärsuse suurendamiseks kodeeris uurija transkriptsioone aja möödudes korduvalt, täpsustades koodide sõnastusi. Samuti kaasati andmeanalüüsi kaaskodeerija, kes kodeeris kõikide uurimisküsimuste lõikes kolme intervjuud, kasutades uurija loodud koodiraamatut ja

vajadusel ise koode lisades. Seejärel arutati erisused koodides läbi ning jõuti konsensusele koodide nimetustes.

Seejärel koondati kodeerimise käigus saadud koodid sarnasuse alusel ala- ja peakategooriateks, mille näide on toodud joonisel 1.

Joonis 1. Teise uurimisküsimuse peakategooria kujunemise näide

Tulemuste usaldusväärsuse suurendamiseks arutati kujunenud kategooriaid töö juhendajaga ning täpsustati kategooriate nimetused. Kategooriate täpsema kujunemise ülevaade on toodud lisades 4–6

Uurimuse läbiviimisel lähtuti hea teadustava põhimõtetest: austati uuritavate vaba tahet, uurimuses osalejaid teavitati uurimuse eesmärkidest ning sellest, et neil on õigus uuringus mitte osaleda või oma nõusolek tagasi võtta, lisaks protokolliti andmete kogumist ja analüüsimist, tagades nii nende võimalikult suure läbipaistvuse (Hea Teadustava, 2017).

Tulemused

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada täiskasvanud õppijate vajadusi arvestava kutsekeskhariduse pakkumise valmisolek, väljakutsed ning täiendava toe vajadus kutsekoolide esindajate arvamustes. Saadud tulemusi esitatakse järgnevalt uurimisküsimuste kaupa andmeanalüüsi tulemusel kujunenud kategooriate lõikes, kirjeldades saadud tulemusi ning esitades tsitaadid transkriptsioonidest. Välja toodud tsitaadid on selguse huvides minimaalselt korrigeeritud ja tekstist välja jäätud osad, mis ei ole töö tulemuse jaoks olulised, on märgitud punktiiridena /.../. Tsitaatide juurde on välja toodud pseudonüümid.

Kutsekoolide valmisolek täiskasvanute vajadusi arvestava kutsekeskhariduse pakkumiseks

Uurimisküsimuse „Missugune on kutsekoolide praegune valmisolek täiskasvanute vajadusi arvestava kutsekeskhariduse pakkumiseks kutsekoolide esindajate arvamustes?“

andmeanalüüsi tulemusena tekkis kaks peakategooriat: 1) hetkeolukord täiskasvanutele suunatud kutsekeskhariduse pakkumisel ja 2) koolide valmisolek õppe pakkumiseks eri tasanditel.

Hetkeolukord täiskasvanutele suunatud kutsekeskhariduse pakkumisel

Esimese peakategooria all eristub kaks alakategooriat: missioonitunnetus ja üksikud täiskasvanud õppijad paindumatus päevases kutsekeskharidusõppes.

Intervjuudest selgus, et kutsekoolidel on täiskasvanud õppijate õpetamine prioriteediks ning see kajastub koolide arengukavades. Mõistetakse, et seoses rahvastiku vähenemisega ning elanikkonna vananemisega on kutsekoolidel vastutus luua õppes eemale jäänutele võimalusi elukestvaks õppeks. Koolid tunnetavad, et haridustee on katkenud ja haridusest on eemale jäänud just madalama elukvaliteediga elanikkond ning koolide eesmärgiks peab olema hariduse pakkumine kõikidele abi vajajatele:

Meie elanikkond järjest vananeb ja järjest siis väheneb, siis selles tingimustes on minu arust iga inimene oluline ja nad on väärt, et tuua neid taas või hoida neid õppes ja, et nad siseneksid tööturule ja oleksid siis sellised täisväärtuslikud Eesti kodanikud. Mõnigi kord on need ka sellised inimesed, kes võib-olla natukene on jäänud täna tähelepanuta. (Kool 10)

Koolide esindajad tõid välja, et kutsekeskhariduse eeliseks täiskasvanule on nn „kaks ühes õpe“, mille raames saab kolme aastaga omandada nii keskhariduse kui ka erialased pädevused, mis annab võimaluse peale kooli lõpetamist koheselt tööturule suunduda ega raiska asjatult inimeste aega kuna täiskasvanud inimesel on töö ja pere kõrvalt raske haridust omandada.

Intervjueeritavad tõdevad, et kutsekeskharidusõppe pakkumine täiskasvanutele on vajalik ning sellise õppe võimaluste loomine on suund, millega koolide esindajate sõnul tuleks tegeleda.

Koolide esindajate sõnul on täiskasvanud õppijaid kutsekeskhariduse õppel väga vähe või neid ei ole üldse. Need üksikud täiskasvanud, kes kutsekeskhariduse õppele õppima

asuvad, integreeritakse kutsekeskhariduse õppekavadel õppivate päevaõppijate gruppidesse. Kuna selline lähenemine ei arvesta täiskasvanud õppijate vajadusi, mis kaasnevad töö ja pere kõrvalt koolis käimisega või õppegruppi sulandumisega, tekivad neil probleemid õppes osalemisega ja seetõttu ei lõpeta nad sageli kooli:

Et hetkel jah, see kutsekeskharidus on nagu päevaõppele või statsionaarsed täna ainult meil ja täiskasvanud sinna kahjuks jah ei saa tulla või ei ole võimalik tulla, et kas siis töö ei võimalda või, et ja no osadel on ka see, et nad ei taha nende noortega nagu ühes klassis olla. (Kool 2)

Lisaks selgus intervjuudest, et koolid ei tegele eraldi selle sihtrühma leidmisega.

Koolide valmisolek õppe pakkumiseks eri tasanditel

Selle peakategooria moodustavad neli alakategooriat: olemasolevad materiaali-tehnilised vahendid ja ressursid; juhtkonna valmisolek täiskasvanutele suunatud kutsekeskhariduse õppe väljatöötamiseks; kogemustele tuginev õppekorralduslik valmisolek õpetamiseks täiskasvanuid kutsekeskhariduse õppes ning õpetajate ja tugisüsteemi valmisolek täiskasvanute õpetamiseks kutsekeskharidusõppel.

Intervjuudest selgus, et koolides on olemas asjakohane materiaali-tehniline baas erinevate erialade pakkumiseks, mis sobib väga hästi ka täiskasvanud õppijate õpetamiseks:

Õppebaasid on meil selles mõttes kaasaegselt arendatud juba sellest lähtuvalt, et täiskasvanuid koolitada. (Kool 2)

Intervjueeritavate sõnul on hetkel koolide juhtkondade tasandil valmisolek pakkuda kõikidele õppijatele, sh ka täiskasvanud õppijatele nende vajadusi arvestavat õpet. Intervjuudest ilmnes, et koolidel on ka varasemaid kogemusi täiskasvanute õppesse tagasitoomisel erinevate programmide raames. Varasemaid programme hinnati positiivselt:

Ma olen teinud kaasa seda "Tagasi kooli" mingisugusel hetkel oli, kas see oli mingi kaheksa aastat tagasi mingi projekti, et need, kes jätsid oma kutsekeskharidusõpe pooleli. Ja siis sisenesid mingi programmi alusel tagasi ja vot see oli nagu selles mõttes päris edukas programm, et me suutsime seal mingi pundi ikkagi kokku korjata, selline kümme-viisteist nägu ikkagi nagu keskharidusega koos ära lõpetada, /.../ (Kool 9)

Intervjueeritavad tõid välja, et koolidel on kogemus paindliku õppe korraldamisel täiskasvanud õppijatele kutsehariduse mittestatsionaarses õppes. Koolidel on välja töötatud kutsekeskhariduse õppekavad ning neil on kogemus individuaalsete õppekavade koostamisel, mis aitab täiskasvanud õppijatel õppida paindlikumalt kui päevases õppes õppijad õpivad:

Ei ole küsimust, et isegi näiteks kui on töötavad, töötavad sellised vanemad inimesed, et on võimalik pakkuda neile paindlikku õppekorraldust. (Kool 6)

Intervjuudest koolide esindajatega selgus, et koolidel on kogemused täiskasvanud õppijate õpetamisega kutsehariduses, kuna täiskasvanud õppijaid on koolides üha rohkem ja koolide esindajate sõnul on üldjuhul õpetajate valmisolek täiskasvanute õpetamise osas olemas:

Ma julgen hinnata õpetajate valmisolekut ka päris heaks, sest, et kuna meie koolis on olnud täiskasvanute kutseõppe õppetsükklitena korraldatuna juba siin pea kümme aastat, et siis õpetajad on harjunud sellega, et meil on täiskasvanud õppijad, et seal on vaja toimetada ja suhelda nendega individuaalselt. (Kool 4)

Paljudel õpetajatel on intervjuueeritavate sõnul andragoogi kutse, eriti just neil, kes on õpetanud õppijaid täienduskoolituste raames. Samuti selgus intervjuudest, et enamasti on koolides tugisüsteemid välja töötatud ja nad on valmis tegelema ka täiskasvanud õppijatega:

Tugisüsteemi valmisolek on olemas, sest meil on kolme inimesega siis tugikeskus, kus töötavad sotsiaaltöötaja, psühholoog ja eripedagoogiharidusega õppenõustaja. Et selles mõttes jälle on meil see tugisüsteemiga kaetud. (Kool 4)

Lisaks on koolidel väga hea koostöö Töötukassa ja Rajaleidjaga, kes aitavad tugisüsteemi. Arvestades sihtrühma eripärast tulenevaid vajadusi peetakse ka täiskasvanute õpetamisel sujuvat koostööd nimetatud partneritega oluliseks.

Esimese uurimisküsimuse tulemuste kokkuvõttena võib öelda, et intervjuueeritud kutsekoolide esindajate sõnul kutsekoolid tajuvad vastutust täiskasvanute vajadustele vastava õppe pakkumisel ning neil on selleks teatud valmisolek, eeskätt varasemate kogemuste, materiaal-tehnilise baasi, tugisüsteemide ning koostööpartnerite näol.

Kutsekoolide väljakutsed täiskasvanud õppijate vajadustega arvestava kutsekeskhariduse pakkumisel

Uurimisküsimuse „Missugused on kutsekoolide väljakutsed täiskasvanute vajadusi arvestava kutsekeskhariduse pakkumisel kutsekoolide esindajate arvamuses?“ andmeanalüüsi tulemusena tekkis kolm peakategooriat: 1) väljakutsed kooli tasandil; 2) õpetajate ja tugitöötajatega seotud väljakutsed ning 3) täiskasvanud õppijatega seotud väljakutsed.

Väljakutsed kooli tasandil

Väljakutsed kooli tasandil jagunesid kaheks alakategooriaks: sihtrühmani jõudmine ja täiskasvanud õppijate vajadustega arvestav paindlik õppekorraldus.

Intervjueeritavate sõnul on hetkel probleemiks täiskasvanute vähene teadlikkus kutsekeskharidusõppe võimalustest ning selles tulenevalt on väljakutseks teadlikkuse tõstmine. Väljakutsed turundustegevusele on intervjueeritavate sõnul suured, kuna selle sihtgrupiga ei tegeleta eraldi ning hetkel on kutsekoolide esindajate sõnul veel läbi mõtlemata, kuidas sellist õpet tuleks turundada ning puudub senine kogemus vastavale sihtrühmale suunatud turundustegevusele:

Millest kõigepealt tuleks alustada ja kus me hakkaksime seda promoma, et need õppijad meile tuleksid /.../. See on meil läbi mõtlemata, et kuidas me seda pakkuma hakkame ja kuidas me seda turundama hakkame, et vot selle taha jääb võib-olla see kõik see asi. (Kool 8)

Intervjuudest selgus, et oluliseks väljakutseks peetakse paindliku õppekorralduse loomist ja täiskasvanute individuaalsusega arvestamist. Kuidas kavandada sellist õpet, mis arvestaks täiskasvanud õppijate huvide ja võimalustega, on kutsekoolide esindajate sõnul hetkel teadmata:

Kõige suuremaks väljakutseks võib-olla ongi see individuaalsuse ja individuaalsete põhimõtete rakendamine õppekorralduses, kuidas korraldada seda, et siis igapähele võimaldada just tema huvidest ja võimalustest lähtuvalt seda kutseõpet. Raske ülesanne, me ei ole seda ka läbi hammustanud. (Kool 10)

Intervjuude põhjal selgus, et koolid tajuvad väljakutsena individuaalsete õppekavade ja rakenduskavade koostamist, samas peetakse individuaalsete õpiteede pakkumist oluliseks, näiteks täiskasvanutele sobiva rakenduskava loomise läbi. Ühe osana paindlike õppevõimaluste loomisel näevad intervjueeritavad digiõppe võimaluste laiendamist, mistõttu üheks väljakutseks koolide esindajate sõnul on nii eriala- kui üldainete e-kursuste koostamine, mis võimaldaks täiskasvanutele õppes osaleda neile sobival ajal ja kohas:

Kindlasti väga palju tuleb arvestada sellega, et on vaja noh, erinevaid niisuguseid e-lahendusi, õppekursused e-õppena, et kuna nad iga päev koolis ei käi, et selliste sessioonidena tõenäoliselt ta tuleks siis korraldada ja seal oleks hädavajalik ikkagi seda ka seal e-õpet siis kasutada. Et erinevad e-õppe kursused siis välja töötada kõigi ainete jaoks, et seda keskharidust omandada. Ja noh, samamoodi ka siis eriala paralleelselt. (Kool 2)

Koolide esindajate sõnul on suureks väljakutseks VÕTA suuremahulisem rakendamine, toetamaks täiskasvanud õppijaid, kellel on kompetents olemas, kuid kes vajavad koolipoolset tuge oma kompetentside tõendamisel:

Oluline fakt on see, et tuleb arvestada sellega, et me peaksime olema valmis nagu selleks, et täiskasvanud õppijaid õpetama oma kompetentse hindama see VÕTA osa

läheb väga suureks. Sageli on inimesel kompetents olemas, aga ta ei oska seda, seda nagu tõendada või presenteerida, eks ju. Et see, see tugi peab olema. (Kool 7)

Õpetajate ja tugitöötajatega seotud väljakutsed

Õpetajate ja tugitöötajatega seotud väljakutsed jagunevad väljakutseteks uute õpetajate leidmisel, tegevõpetajate andragoogiliste kompetentsidega seotud väljakutseteks, tegevõpetajate digipädevustega seotud väljakutseteks ning tugisüsteemi kompetentside ja võimalustega seotud väljakutseteks täiskasvanud õppijate toetamisel.

Kuigi intervjuudest selgus, et on koole, kus õpetajad on täiskasvanute õpetamisel kogenud, ilmnes samuti, et kutsekeskharidusõpet andma sobivate õpetajate leidmine võib intervjuueeritavate sõnul osutuda ka väljakutseks. Koolide esindajate sõnul on vaja võimeikaid üldharidusainete õpetajaid, kes suudavad õpetada nii kutsekeskhariduses kui mittestatsionaarses üldhariduses.

Koolide esindajad tõid välja, et mitmed väljakutsed seoses täiskasvanute vajadusi arvestava kutsekeskhariduse pakkumisega on seotud õpetajate andragoogiliste kompetentsidega. Täiskasvanute õpetamine eeldab teistsugust lähenemist nii õppijale kui õppeprotsessile ning intervjuueeritavate sõnul on väljakutseks õpetajate kohanemine uue sihtrühmaga:

Õpetajate osas on see muudatuse tekkimine ja suhteliselt raske. Sest see tahab ikka väga kõvasti ümber harjumist, ei ole see, et ma lähen klassi, mul on terve klass ja ma räägin täna ja homme ja kodused ülesanded ja läheb niimoodi edasi. Et see tahab ikka väga kõvasti ümberharjumist, et sul on inimene, kes käib sul harva. Sul on inimene, kes tahab kodus teha, eks ju, et sa pead nagu valmis olema, suhtlema nendega läbi siis e-kursuste või läbi mille iganes. (Kool 3)

Õpetajatega seoses nähakse väljakutsena olemasoleva mõttemaailma muutmist ning valmisolekut individuaalsemaks õppija toetuseks. Lisaks nähakse väljakutsena seda, kuidas õpetaja tuleb toime täiskasvanud õppija teistest sotsiaalsetest rollidest tulenevate probleemidega:

Aga seal tihtilugu kaasnevad lisaks veel tema õpetamisega täiendavad murekohad millega võib-olla ei olda nii väga valmis, et ta tuleb kaasa siin oma peremuredega, tuleb kaasa siin oma sotsiaalsete muredga. Et need on võib-olla need millega õpetajad ei ole veel valmis. (Kool 10)

Täiskasvanud õppijate õpetamine eeldab ka täiskasvanud õppijat toetavate õppemeetodite kasutamist, mis võib koolide esindajate hinnangul õpetajate jaoks väljakutseks osutuda. Üheks oluliseks väljakutseks peavad intervjuueeritavad õpetajate digipädevusi, ilma milleta ei saa täiskasvanud õppijaid paindlikult õpetada, näiteks e-õppe kursusi kavandada ja läbi viia.

Koolide esindajate hinnangul võivad kooli tugisüsteemile osutada väljakutseks täiskasvanud õppijatega kaasnevad uued või teistlaadsed probleemid, millega nad varem pole kokku puutunud:

Siin tuleb igale ühele nõu anda, kuidas hakkama saada, kuidas toime tulla just sellesama, ütleme ühelt poolt õppimisega aga teiselt poolt kui ka mõnikord on vaja nõustada ka selle toimetuleku osas seda täiskasvanud õppijat, et ta oskaks oma aega planeerida, et ta oskaks oma raha jaotada nii, et toime tuleks ja et, et need on sellised kohad. (Kool 8)

Intervjuudest koolide esindajatega selgus, koolide väljakutseks on sellise tugisüsteemi loomine, mis tagaks iga õppijani jõudmise. Koolide esindajate sõnul vajab uue sihtrühma suures mahus kooli toomisel tugisüsteem arendust ja laiendamist, kuna ka täiskasvanud õppijatele soovitakse pakkuda samas mahus ning sama kvaliteediga tugiteenuseid kui noorele õppijale:

Küll aga see, lihtsalt seda tugistruktuuri peab rohkem olema. Grupijuhendaja ei saa olla suure hulga peale täiskasvanutega, nendele on, neid on vahest rohkem vaja juhendada/.../ (Kool 7)

Kuid tugisüsteemi arendamiseks ei ole intervjueeritavate sõnul hetkel vajalikke lisaressursse.

Täiskasvanud õppijatega seotud väljakutsed

Intervjueeritavad tõid välja ka mitmeid väljakutseid, mis seonduvad täiskasvanud õppijate endiga, näiteks nähti võimalikku probleemi e-õppega toimetulekul. Probleemaatilisena tajuti ka pika õppeajaga toimetulekut ja õpimotivatsiooni alalhoidmist kolmeaastase õpinguperioodi jooksul:

Et see on hästi oluline, et see õppe aeg on ikka päris pikk, kutsekeskhariduse õpe kolm aastat, /.../ et see tahe õppida või see õppekeskkond ja õpetaja, et nad ikkagi tulevad toime ja kuidas ta ise psühholoogiliselt toime tuleb. (Kool 6)

Teatava murekohana toodi intervjuudes välja ka varem põhiharidusega piirdunud õppijate õppes püsimise.

Teise uurimisküsimuse tulemuste kokkuvõtteks võib välja tuua, et kutsekoolide esindajate sõnul tajuvad koolid mitmeid väljakutseid seoses täiskasvanute vajadusi arvestava kutsekeskhariduse pakkumisega. Tajutud väljakutsed on kooli tasandil seotud sihtrühmani jõudmise ning paindliku õppe korraldamisega. Õpetajate ja tugitöötajatega seotud väljakutsed seonduvad intervjueeritavate arvamustes õpetajate andragoogiliste ja e-õppe kompetentsidega ning ka tugispetsialistide oskustega täiskasvanud õppijateni jõudmisel ning nende toetamisel.

Intervjuudest ilmnes ka täiskasvanud õppijatega seotud väljakutseid, mida koolid tajuvad, näiteks tuuakse välja täiskasvanud õppija õppes püsimist võrdlemisi pika õpingute aja jooksul.

Kutsekoolidele vajadus täiendavaks toetuseks täiskasvanud õppijate vajadustega arvestava kutsekeskharidusõppe pakkumisel

Uurimisküsimuse „Missugust täiendavat toetust vajaksid kutsekoolid täiskasvanud õppijate vajadusi arvestava kutsekeskhariduse pakkumise ettevalmistamisel ja läbiviimisel kutsekoolide esindajate arvamustes?“ andmeanalüüsi tulemusena tekkis neli peakategooriat: 1) täiendavad rahalised ressursid 2) keskne täiskasvanutele mõeldud paindlik kutsekeskhariduse mudel ja teavitussüsteem, 3) koostöö erinevate osapooltega seoses täiskasvanutele mõeldud kutsekeskhariduse pakkumisega ning 4) koolitused õpetajatele ja tugitöötajatele.

Täiendavate rahaliste ressursside vajadus

Kutsekoolide esindajate sõnul on õppe läbiviimise täiskasvanud õppijale kutsekeskhariduses kulukas individuaalsete ja paindlike lähenemiste tõttu:

Aga vot see, et selle inimesega tegeleda, see ikkagi eeldab teistsugust rahastamist õpetajale kui praegu /.../ Ja seda üldtööaega, ega see ei ole ka nagu kumm mida me siis lõpuks tõmbame pikaks ja tagasi ja hommikust õhtuni ja nii edasi. Individuaalseid erisusi tuleb väga palju, et see on nagu nüüd see koht, mis ilmselt tahab ümbermõtlemist. (Kool 3)

Lisaks nähakse vajaliku toetusena rahastusmodelite ülevaatamist kõrgemal tasandil. Vajadust täiendavate rahaliste ressursside järele toodi intervjuudes välja ka tugisüsteemi täiendava väljaarendamisega seoses:

Ilmselt on üha tõsisemat teemat täiskasvanud õppijate selliste noh ka psüühikaprobleemidega, et võib-olla kõik sellised teemad vajaksid tugikeskust, paremat ettevalmistust ja ka teisalt ilmselt piisavate vahendite eraldamist tugisüsteemile, et nad saaksid siis toetada neid täiskasvanud õppijaid. (Kool 10)

Keskne täiskasvanutele mõeldud paindlik kutsekeskhariduse mudel ja teavitussüsteem

Intervjuudest selgus, et on koole, kus nähakse vajadust ühtse täiskasvanud õppijate vajadusi arvestava kutsekeskhariduse raami või mudeli järele, mis on riiklikult ette antud, kuid mida iga kool saaks vastavalt oma kooli võimalustele kohandada. Näiteks ütles üks intervjuueeritavatest, et:

Vajadus oleks ikkagi selle järele, et meil oleks mingi raam ees, kuidas see käima peaks, et me ei peaks nagu mõtlema, et kuidas me seda kombineerime oma majas vastavalt oma võimetele või ressurssidele. (Kool 1)

Koolide esindajad peavad vajalikuks praeguste riiklike kutsekeskhariduse õppekavade üle vaatamist, et vähendada nende jäikust. Õppe paindlikumaks muutmisel nähakse intervjueeritavate sõnul olulist rolli VÕTA rakendamisel, milles samuti oodatakse keskse süsteemi loomist sarnaselt teistele riikidele:

Et väljastpoolt vaadates siin erinevate riikide järele niisugust head välja töötatud süsteemi, on ta siis tõepoolest järele Ühendkuningriiki või siis Hollandi või mõni muu. Et kus on tõepoolest järele riiklikul tasandil välja töötatud niisugune noh, erinevalt, et kas ta on siis järele kompetentside või täiesti üksikoskuste noh, süsteem üks ole, et seda ei peaks nagu koolis igaüks ise nuputama. (Kool 4)

Tuge vajatakse ka 22+ põhihariduseta õppijate kompetentside hindamisel ja nende õppesse tagasisuundumise toetamisel. Intervjueeritavate sõnul võiks toetada madala haridustasemega täiskasvanute kutsekeskharidusse jõudmist ka kutsevaliku aasta rakendamine täiskasvanutele, kus täiskasvanu võiks endale leida sobiva eriala:

Kutsevaliku aasta tegelikult täiskasvanud õppijale võiks ka see kutsevaliku aasta sobida /.../. Et siis see täiskasvanu tegelikult teeb endale juba selgeks, mida ta tahaks ja sinna tuleks võib-olla siis see kutsekeskharidus taha, et selles osas ma näeks küll mingisugust tulevikku. (Kool 8)

Intervjueeritavate hinnangul on vaja suurt üleriigilist teavitustööd, mis viiks info täiskasvanutele suunatud kutsekeskhariduse olemusest, võimalustest ja kasuteguritest asjakohase sihtrühmani. Näiteks sõnas üks intervjueeritavatest:

/.../ et ka seda võib-olla riiklikul tasandil seda teavitamist, et kui palju ikkagi on tööjõuturul järele suuremad võimalused inimestel kui nendel on keskharidus olemas ja, et need paindlikud võimalused eks ole. (Kool 4)

Kuna kogemused täiskasvanutele suunatud kutsekeskhariduse pakkumisel puuduvad, nähakse intervjuudes ühe võimalusena vastava pilootprojekti käivitamist, mis oleks eeskujuks teistele koolidele.

Koostöö erinevate osapooltega seoses täiskasvanutele mõeldud kutsekeskhariduse pakkumisega

Intervjuudest selgus, et koole toetaks laiapõhjalisemad arutelud või võrgustik, kuhu oleks kaasatud erinevad osapooled, sh ka Haridus- ja Teadusministeerium, kus teemaga seonduvat saaks ühiselt arutada:

Alati on väga hea jälle selline tugi ju koolile, et noh kui on kellegagi oma tegemisi läbi arutada, ehk siis selline võrgustikutöö. Sest et noh, tihti me kipume jääma oma tegemistega niimoodi omaette, et see selline kogemuste vahetamine ja sinna juurde võib-olla ka siis selline täiskasvanute sihtgrupile õppetöö korraldamise ja võibolla siis ikkagi õpetajate ja toe pakkumise niisugune nõustamise alane kas siis koolitus, võrgustikutöö, et see, seda ma näen küll nagu niimoodi. (Kool 4)

Oluliseks peetakse ka koostööd ülikoolidega, kes aitaksid koolide töötajaid uute lähenemiste ja meetodite rakendamisel. Koolide esindajad tõid intervjuudes esile veel koostööd tööandjatega, kelle panus ja vajadused täiskasvanutele suunatud kutsekeskharidusõppe rakendamiseks on olulised. Tööandja mõjutus motivatsioonipakettide näol aitaks kaasa täiskasvanud õppija kooli tagasi jõudmisele ja annaks motivatsiooni kutsekeskhariduse omandamiseks:

Ma arvan, et need põhiliselt mõjutusvahend on kindlasti tööandja käes kui ta mingisugused motivatsioonipaketid suudab sinna luua või selle tähtsuse siis töötajani viia. (Kool 9)

Koolitused õpetajatele ja tugitöötajatele

Koolide esindajad tõid välja, et väga suur vastutus täiskasvanud õppijate individuaalsete vajadustega arvestava õppe läbiviimisel lasub õpetajatel ning seetõttu on oluline õpetajate andragoogiliste kompetentside tõstmine. Vajalikuks peeti asjakohaseid koolitusi:

Õpetajad kindlasti vajaksid, no ma kujutan ette, et koolitusi ka, et kuidas õpetada seda täiskasvanud õppijat, et mis on tema eripärad, et kuidas temal on lihtsam omandada seda teadmist ja samas oskused ka, et ka praktiline õpe. (Kool 6)

Andragoogiliste koolituste kõrval nähakse vajadust ka individuaalse õppe kavandamist ja läbiviimist toetavate koolituste järele. Andragoogiliste kompetentside kõrval vajavad arendamist ka õpetajate digipädevused, eeskätt e-õppe kavandamine ja läbiviimine.

Intervjuudest ilmnas, et täiskasvanute nõustamise-alast koolitust vajaks ka tugisüsteem, kes varem pole pidanud täiskasvanud õppijale nõustamist ja tuge pakkuma. Uue sihtrühmaga tulevad kaasa uued väljakutsed tugispetsialistide jaoks:

Siin ka nende puhul on tulevad uued ja uued teemad ilmselt ka sisse kui täiskasvanud inimestel on sellised noh, mis tahes mured, et nad pidevalt nagu peavad ikkagi ka ennast täiendama ja kursis või kaasajastama oma teadmist mingisuguste ühe või teiste siis riskirühmadega tööks. (Kool 10)

Lisaks vajaksid tugisüsteemi töötajad koolitusi uute nõustamismeetodite osas.

Kokkuvõtteks võib öelda, et kutsekoolide esindajate sõnul vajatakse täiendavat tuge finantsressursside ja õpetajate ning tugisüsteemi koolituste osas. Lisaks tuuakse intervjuudes

välja vajadust keskse täiskasvanud õppija vajadusi arvestava kutsekeskhariduse mudeli ja teavitussüsteemi järele ning võrgustiku – ja koostöö arendamist.

Arutelu

Magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada kutsekoolides täiskasvanud õppijate vajadusi arvestava kutsekeskhariduse pakkumise praegune valmisolek, väljakutsed ning täiendava toetuse vajadus kutsekoolide esindajate arvamustel. Töös püstitus kolm uurimisküsimust.

Esimese uurimisküsimuse eesmärgiks oli selgitada välja koolide praegune valmisolek täiskasvanute vajadusi arvestava kutsekeskhariduse pakkumiseks. Tulemustest selgus, et kutsekoolide esindajad näevad koolide vastutust elukestva õppe võimaluste pakkumisel seoses rahvastiku vananemisega ning paljudel koolidel on kogemusi täiskasvanutele õppe pakkumisel, kuid kutsekeskhariduse õppekavadel õpib siiski vaid üksikuid täiskasvanuid, kes integreeritakse noorte õppegruppidesse. Uuritavate sõnul ei ole kutsekoolid selle sihtrühmaga siiani tegelenud, kutsekeskharidust täiskasvanutele ei ole eraldi turundatud ning sellele ei ole eraldi vastuvõttu korraldatud. Seega kinnitavad käesoleva uurimuse tulemused varasemate uurimuste tulemusi, mille kohaselt kutseharidus on tõepoolest üha populaarsem täiskasvanute seas (HaridusSilm, 2020) ning kutsekoolidel on kogemused täiskasvanute õpetamiseks, kuid siiski täiskasvanud kutsekeskhariduse õppes ei osale ning kutsekoolid ei pea täiskasvanuid kutsekeskhariduse sihtrühmaks (Melesk *et al.*, 2019). Kuna koolidel puuduvad intervjueeritavate sõnul ressursid täiskasvanud õppijatele vajaliku individuaalsema ja paindlikuma lähenemise pakkumiseks kutsekeskhariduses, tuleb täiskasvanutel osaleda päevases õppes, mis teeb õppimise nende jaoks keeruliseks ning selle tulemusena on täiskasvanud õppija kutsekeskhariduses ka suurema väljalangemise ohuga. Ka varem on tõdetud, et kutsekool peab arvestama, et täiskasvanud õppija põhitegevus ei ole õppimine, mistõttu on vajalik õppetöös osalemiseks luua õppija vajadusi arvestavad ja paindlikud tingimused (Kittus, 2011). Kutsekoolid peaksid looma täiskasvanud õppijatele õpikeskkonna, mis annab võimalused paindlikuks õppeks, arvestades õppijate iseseisvuse ja valikuvabadustega (Brown *et al.*, 2010). Mujal maailmas on just kutseharidus madalama haridustasemega täiskasvanute jaoks oluline haridustee jätkamise võimalus ning on ka teada, et hariduse omandanud on seejärel paremal sotsiaalmajanduslikul järjel (Cedefop, 2011). Sellest lähtuvalt võiksid kutsekoolid luua erinevate erialade kutsekeskhariduse õppekavadel

paindliku õppe vormis toimuva õppe, kus õpet on võimalik läbida töö ja isikliku elu kõrvalt ning kus rakendatakse õppija vajadusi arvestavaid paindlikke lähenemisi.

Kutsekoolide esindajate sõnul tunnetatakse kutsekeskhariduse õppe pakkumise vajalikkust täiskasvanutele ja leitakse, et nii mitmelgi tasandil on koolidel valmisolek sellise õppe pakkumiseks olemas: on materiaal-tehnilised vahendid ja ressursid õppebaaside, kaasaegse tehnika, õppeklasside ja õppevahendite näol. Valmisolekut õppekorralduslikul tasandil toetavad kogemused mittestatsionaarse kutseõppe pakkumisel ja kooli õppekavade koostamisel. Brown jt (2010) on välja toonud, et kutsehariduse sektoril on hea positsioon kõigi osalejate vajaduste rahuldamiseks, sihtrühmade toetamiseks ja haridusstrateegiate ellu rakendamiseks. Tulemuste põhjal võib öelda, et ka pedagoogilisel personalil ja tugisüsteemil on mitmetes kutsekoolides olemas teatav kogemus täiskasvanute õpetamisel ning toetamisel.

Quinlan jt (1996) on öelnud, et täiskasvanud õppijatele edukate tugiteenuste loomiseks peavad koolide juhtkonnad välja töötama protsessid, mille kaudu õppijad, õppejõud ja tugitöötajad aitavad luua õppijakeskset õpikeskkonda, mis motiveeriks õppijat ja vähendaks koolist välja langemist. Täiskasvanud õppijatele õppetööd toetavateks teguriteks on paindlik õpikeskkond ning lugupidavad suhted õpilaste ja õpetajate vahel kus õppijad tunnetavad, et neid koheldakse nagu võrdseid, neist hoolitakse ja neid toetatakse (Murray *et al.*, 2013). Sellisele lähenemisele aitab kaasa paindliku õppekorraldusega õppegruppide loomine, kuhu koonduvad õppima ühe erialaga seotud täiskasvanud õppijad, kellel on ühine soov ning huvi hariduse omandamiseks. Õppe läbimist toetab õpetajate juhendamine ja tugipersonali toetus, mis aitab kaasa koos ja üksteiselt õppimisele ning motivatsiooni hoidmisele kogu õppeperioodi aja.

Teine uurimisküsimus oli seotud koolide väljakutsetega täiskasvanute vajadusi arvestava kutsekeskhariduse pakkumisel. Kolmanda uurimisküsimusega sooviti teada missugust täiendavat toetust vajaksid kutsekoolid seoses täiskasvanud õppijatele suunatud kutsekeskharidusõppe ettevalmistamise ja läbiviimisega. Kuna kogetud väljakutsed on mitmeti seotud koolide toetuse vajadusega, arutletakse järgnevalt nimetatud uurimisküsimuste üle koos. Tulemustest ilmneb, et nii mõnigi aspekt, milles tajutakse valmisolekut täiskasvanud õppijatele sobiva kutsekeskharidusõppe pakkumisel, on siiski intervjuueeritavate sõnul ka väljakutseks. Kui eespool selgus, et kutsekoolide õpetajatel on kogemusi täiskasvanute õpetamisel, siis tunnetatakse ometi olulisi väljakutseid eeskätt õpetajate kompetentside ja valmisolekuga seondult. Probleemina nähakse sobivate õpetajate leidmist, kes on valmis õpetama kutsekoolis, kus nõutakse üha enam sellise õpikeskkonna loomist, mis aitab õppijaid õppimisel ning paneks nad vastutama oma kutsealaste oskuste eest (Cornford, 2006). Õpetaja

eesmärk on muuta õppijad elukestvateks õppijateks, kes suudavad kiiresti muutuv keskkonnas toime tulla ja edu saavutada (Sizoo *et al.*, 2005). Quinlan jt (1996) on välja toonud, et täiskasvanud õppija toetamiseks võib kutsekooli õpetajatel olla vaja muuta oma vaatenurka, tajumaks täiskasvanud õppija vajadusi ning mõista, et täiskasvanud õppijad tulevad kooli erinevate kogemuste ja arusaamadega elust ning kuigi oma õppetööga toimetulemise eest vastutab õppija, saavad kutsekoolide õpetajad õpilaste toimetulekule väga palju kaasa aidata. Väljakutsena toodi ka õpetajate infotehnoloogiliste pädevuste tõstmise vajadus. Hall, (2010) on välja toonud, et ülesannete veebipõhine esitamine, e-posti kasutamine ning veebipõhised vestlusringid võimaldavad paremat õpetajate ja õppijate vahelist suhtlust. Kutskoolide esindajate sõnul vajaksid nad selles tulenevalt ka täiendavat tuge õpetajate andragoogiliste kompetentside tõstmisel, digipädevuste arendamisel e-õppe kavandamisel ja läbiviimisel ning muude õppijat toetavate pädevuste arendamisel, mis on õppe kvaliteedi ja paindliku lähenemise tagamisel vajalik. Eelnevat arvestades on oluline kutsekoolide õpetajate pidev erialane ja pedagoogiline täiendamine ning koolitusvõimaluste pakkumine, kutseõpetaja kutsetunnistuste omandamine, mis aitavad kaasa pidevale enesearengule. Oluline on leida nii uusi erialapädevaid õpetajaid töömaailmast ning suunata neid pedagoogilistele koolitustele, kui ka värvata ülikoolidest tulnud noori õpetajaid, kes on valmis õppima ning ennast täiendama kutsekooli erialade ja täiskasvanud õppijate osas.

Õpetajate kõrval nähakse väljakutsena ka tugisüsteemi valmisolekut tegeleda täiskasvanud õppijate toetamisega ning sellest tulenevalt tunnetatakse vajadust tugisüsteemi täiendavaks arendamiseks: uue sihtrühma kooli jõudmisel on tugipersonalil vaja toetada sihtrühma, kelle probleemidega nad siiani ei ole väga palju kokku puutunud. Varasemast on teada, et täiskasvanud õppijad, kes jätkavad kooliteed, tunnevad sageli kohanemiskursi, pidades töö- ja pereelu õpingutega siduma (Räis *et al.*, 2014). Quinlan jt (1996) on välja toonud täiskasvanud õppijate vajaduse täiendava toe järele õpingute ja karjääri toetamisel. Koolis käimine on suur muutus elus ning selle tulemused sõltuvad tihti sellest, mil määral muudavad selle käigus inimese sotsiaalsed rollid, isiklikud suhteid, elustiilirutiini ja eeldused enda ning ühiskonna suhtes. Kutsekoolide esindajad tõid välja, et koolidel on küll välja töötatud ja üldjuhul toimiv tugisüsteem, kuid nad vajaksid täiskasvanute nõustamisalaseid koolitusi, omandamaks uusi meetodeid, et paremini uue sihtrühmani jõuda ja neid igati toetada. Sellest tulenevalt on oluline kutsekoolide tugispetsialistide ettevalmistus täiskasvanud õppijate toetamiseks, sh ka erineva tausta, vajaduste ja probleemidega õppijatega hakkama saamiseks.

Kui eespool tõdeti, et koolidel on teatav õppekorralduslik valmisolek, pakub siiski ka täiskasvnaud õppijate vajadustega arvestava paindliku ja individuaalse õppekorralduse loomine koolide esindajate sõnul väljakutseid (sh õppekavade ja rakenduskavade koostamine ning kohandamine). Esile toodi väljakutsed e-õppe võimaluste loomise osas, mis aitavad kaasa õppijakeskse lähenemise rakendamisele infotehnoloogiate kaudu (Cedefop, 2015). Eesti elukestva õppe strateegia 2020 (2014) rakendamiseks on ellu kutsutud mitmeid programme, mille eesmärgiks on tuua haridustee katkestanud täiskasvanuid õppesse, luues neile kvaliteetsed, paindlikud ning tööturu arenguvajadusi arvestavad õppimisvõimalused (HTM 2019). Kutseõppeasutuse seadus (2013) ütleb, et kutsekoolid koostavad kutsekeskhariduse õppekavad riikliku õppekava ja kutseharidusstandardi alusel. Koolide esindajad tõid välja, et õppekavade loomise ja rakendamisega saavad nad üldjuhul hästi hakkama, kuid õppekavade kohandamisel täiskasvanud õppijatele kutsekeskhariduse õppes on takistavaks teguriks praeguste riiklike õppekavade jäikus, mis vajaks kõrgemal tasemel üle vaatamist ja paindlikumaks muutmist. Oodatakse ka kõrgemal tasemel ühtse raami loomist, mida siis iga kool saab oma õppijate vajadusi arvestavalt kohandada. Ühe võimalusena täiendava toe vajadustest kõneldes tõid koolide esindajad välja pilootprojekti käivitamise, mis annaks tõe, kogemuse ja eeskuju koolidele täiskasvanutele suunatud kutsekeskhariduse pakkumiseks. Kutsekoolide esindajad tõid välja vajaduse ulatuslikuma üleriigilise teavitustöö järele, mis aitaks olulise info täiskasvanuteni viia ja teavitaks kutsekeskharidusõppe vajalikkusest ning õppe võimalustest kutsekeskoolides, kuna üks õppes mitteosalemise põhjusi võib olla vähene teadlikkus õppimisvõimalustest (McGivney, 1993). Kuigi ka praegusel hetkel on üldharidusained lõimitud eriala moodulitesse ning kutsekeskhariduse õpet on võimalik paindlikumaks muuta, oleks siiski vajalik kõrgemal tasemel õppekavad üle vaadata ning lähenemisviise muuta, kuna õppekavad on loodud pigem põhikoolist tulnud õppijatele, mitte täiskasvanud õppijatele. Kaaluda võiks riigi tasandil täiskasvanutele suunatud kutsekeskharidusega seonduva pilootprojekti ellu kutsumist, mille raames töötatakse välja õppe rakendamise näidis kõikidele kutsekoolidele. Pilootprojektiga võiks kaasneda suurem teavitustöö, et kõik sihtgruppi kuuluvad inimesed tajuksid võimalust õpingutel osaleda.

Kutsekoolide esindajad tõid väljakutsena esile ka eesmärgipärase VÕTA rakendamise. Täiskasvanud õppijatel on varasemalt omandatud kompetentsid olemas ning on ka vajadus kompetentse tõendada, kuid nad vajavad selles kooli tuge. Ka varasemad uurised näitavad, et VÕTAt kasutatakse kutsekeskhariduse moodulite arvestamisel harva, mistõttu ei saa õppija oma varasemat töökogemust õpingute kiiremaks läbimiseks arvestada (Melesk *et al.*, 2019). Koolide esindajate sõnul tuleks Euroopa riikide näitel luua kõrgemal tasandil keskne VÕTA

hindamise süsteem, mis toetaks koole täiskasvanud õppijatele paindliku õppe loomisel. VÕTA rakendamisel ja kompetentside hindamisel vajavad koolid tuge Kutseõppeasutuse seaduse (2013) rakendamisel, mille alusel võivad kutsekeskhariduse õppekavadele õppima asuda vähemalt 22 aasta vanused isikud, kellel puudub põhiharidus, kuid kes omavad põhihariduse tasemele vastavaid kompetentse. Kompetentside olemasolu hindamine on antud kooli ülesandeks. Mitmetes riikides on kompetentside hindamiseks loodud erialapõhised kvalifikatsioonikomiteed, lisaks toimub VÕTA hindamine ka koolides (Plaks, 2010). Sellest tulenevalt tuleb kutsekoolidel senisest enam mõelda eesmärgipärasele VÕTA rakendamisele ning tagada pädevate VÕTA nõustajate ja hindajate olemasolu koolides. Oluline on pidev koostöö õpetajate ja VÕTA komisjonide vahel, et õppijal ei jääks VÕTA arvestamata, kuna kutsekoolid ei ole selleks päriselt valmis. Lisaks on oluline juhendmaterjalide (testid, küsimused) väljatöötamine kõrgemal tasemel, mis aitaks koole põhikooli taseme kompetentside hindamise protsessis.

Tööandjate roll kutsekeskharidusõppe väärtustamisel loob seose töökohtade nõudmiste ja hariduse vahel riigis (Reinhold, 2016). Räis jt (2014) on välja toonud, et peamiseks põhjuseks täiskasvanuna õpinguid jätkata on lõputunnistuse vajadus, mis aitab kaasa karjäärivõimaluste paranemisele. Tööandja surve hariduse väärtustamisele ja erinevate motivatsioonipakettide loomine aitab kaasa täiskasvanud õppija kooli tagasi jõudmisele ning annab motivatsiooni kutsekeskhariduse omandamisele. Koolide esindajad peavad oluliseks väljakutseks koostööd ettevõtetega. Koolid tajutavad vajadust ettevõtteid ja täiskasvanud õppijate tööandjaid protsessi enim kaasata ning olemasolevatele koostööpartneritele uue sihtrühma vajadusi selgitada. Kuna tööandjate suhtumine haridusse on kohati tõsine probleem (Järve, Räis, & Reppo, 2012), siis koolide ülesandeks on koostöö ülevälhoidmine ning teavitustöö, et töömaailma inimesed tajuksid hariduse omandamise vajadust ühiskonnas. Arvestades asjaoluga, et paljud tööandjad ei ole kursis kutsekoolides pakutavaga, on vajalik veelgi enam kaasata tööandjaid koolide ning erialade arendusprotsessidesse.

Koostöö kõrval tööandjatega tõid kutsekoolide esindajad välja vajaduse suuremaks koostööks erinevate huvirühmade vahel, mis aitaks kaasa täiskasvanutele pakutava kutsekeskhariduse pakkumisele kvaliteetsemal tasemel ja suuremas mahus. Väga oluliseks peeti kõrgemal tasemel loodud võrgustikke, mis kaasavad erinevaid osapooli ja mille tulemusena tõusevad koolide pädevused õppe korraldamisel ja läbiviimisel. Täiendavat toetust võiksid kutsekoolide esindajate sõnul pakkuda ka ülikoolid, kellel on olemas kompetents, et toetada koole uute meetodite ja lähenemissuundadega. Kutsekoolide võrgustike tööd Eestis koordineerib SA Innove, kaasates ettevõtete esindajad ning erinevad

koostööpartnerid, jagades parimaid praktikaid ning arutades õppe rakendamisega seotud küsimusi (Innove, *s.a.*). Koostöö erinevate haridusliikide vahel on siiski vähene (Melesk *et al.*, 2019), kuigi koolide ja ülikoolide koostöö on paranenud, on selles vallas oluliselt arenguruumi (Tark ja tegus Eesti 3035, 2019). Tulevikuperspektiivist lähtudes võiks SA Innove algatada võrgustikus arutelu täiskasvanutele suunatud kutsekeskhariduse pakkumise teemal, kaasates erinevad osapooled ja aidates seeläbi teema lahti mõtestada ning käivitada vastuvõtt ja õppetöö. Kutsekoolide väljakutsete ületamiseks peaksid kutsekoolid ja ülikoolid tegema suuremat koostööd kutsekooli vajaduste kaardistamiseks, vajaduste väljaselgitamiseks ja vastavate õppekavade loomiseks ning ellu rakendamiseks.

Viimaks selgus käesoleva uurimuse tulemustest, et Eesti kutsekoolidel on olemas teatud võimekus täiskasvanutele paindliku õppe pakkumiseks, kuid selline õpe on individuaalsete ja paindlike lähenemiste tõttu kulukas. Kutsekoole rahastatakse küll kutseõppeasutuse tegevustoetuse põhimõtete ning nende rakendamise tingimuste ja korra alusel (2019), mille komponentideks on baasrahastamine, tulemusrahastamine ja kutsehariduse kättesaadavuse tagamine, kuid koolide esindajate hinnangul eeldab õppe laialdasem pakkumine, sh täiskasvanud õppijatele igakülgse tugisüsteemi loomine, praeguste koolide rahastusmudelite kõrgemal tasandil üle vaatamist ja koolidele lisaressursside leidmist. Vastuolu tuleneb sellest, et kutsekoolid peavad üha enam lähenema õppijatele individuaalselt ja õppija vajadusi arvestavalt, kuid rahastussüsteem on siiski ülesse ehitatud grupipõhisele toele. Kui kutsekoolid hakkavad õppijatele lähenema individuaalselt, tähendab see väga suurt lisaressurssi personali näol.

Töö piirangud ja praktiline väärtus

Kvalitatiivseid uuringuid iseloomustab uurija eriline uurimuslik hoiak ja praktiline kogemus (Laherand 2008), mida võib ka antud töö juures ühe piiranguna välja tuua. Magistritöö autor töötab valdkonnaga seotud ametikohal ja antud teema on autorile väga lähedane. Samas on Hirsjärvi jt (2010) välja toonud, et kvalitatiivne uurimus ei olegi täielikult objektiivne, sest uurija ja teema on omavahel läbi põimunud. Lepik jt (2014) ütlevad, et intervjuueerija roll on andmete tõlgendamisel oluline, kuna tema oskused mõjutavad uurimisprotsessi ja selle tulemusi. Olles teadlik intervjuueerija mõjust intervjuueeritavale, proovis töö autor teadlikult mitte mõjutada intervjuu käigus intervjuueeritavat, samas hoida intervjuu läbiviimisel positiivset joont (Lepik jt 2014).

Teise piiranguna võib välja tuua töö autori vähese kogemuse intervjuude ettevalmistamisel ja läbiviimisel, mille tõttu võisid esitamata jääda mõned teemat täpsustavad

küsimused. Prooviintervjuuga saadi harjutada intervjuu läbiviimist ja see osutus nii edukas, et seda kasutati täies mahus tulemuste analüüsis. Iga järgnev läbiviidud intervjuu tõstis töö autori intervjuude läbiviimise kvaliteeti. Kaheksanda intervjuu läbiviimise käigus tundus autorile, et käes oli küllastumispunkt, kus teemad hakkasid korduma. Intervjuudega siiski jätkati ja igast järgnevast intervjuust tuli juurde mõni uus mõte või teema mida teised intervjuueeritavad ei olnud välja toonud.

Vaatamata piirangutele omab töö siiski praktilist väärtust. Üheks praktiliseks väärtuseks on töö autori areng ja kogemus intervjuude läbiviimisel. Teiseks oluliseks väärtuseks on teema avamine nii autori enda koolis kui tegelikkuses kõikides kutsekoolides, kelle esindajatega intervjuusid läbi viidi. Enamus koolide esindajad tõdesid, et teema on väga vajalik, kuid sellele ei ole siiani mõeldud ja nad olid tänulikud teema tõstatamise eest. Kolmanda praktilise väärtusena saavad kutsekoolid ja ka koolipidajad tööst tulenevatest väljakutsetest mõtteid, et planeerida tegevusi täiskasvanud õppijatele kutsekeskhariduse õppe läbiviimiseks. Neljas praktiline väärtus hõlmab keskhariduseta inimesi, kellele selle töö tulemusena hakatakse loodetavasti suuremas mahus kutsekeskhariduse tasemel paindlikku õpet looma, mis aitab inimestel õppes osaleda ja läbi selle karjääriteed muuta ning vähendada madala haridustasemega täiskasvanute arvu Eestis.

Edaspidised uuringud võiksid keskenduda spetsiifilisemalt koolide õppekorralduse muutmisele, õpetajate pädevuste tõstmisele ning täiendava toe vajadusele, mis aitaks luua täiskasvanud õppijatele paindliku õppe võimalused kutsekeskhariduse õppel. Lisaks võiks edaspidi uurida VÕTA rakendamist kutsekoolides, et tagada õppele asuvate inimeste pädevuste hindamise ja vältida kaks korda ühe sama teema õppimist, mis säästaks nii aega kui raha.

Tänu sõnad

Ennekõike soovin tänada oma juhendajat, Liana Roosi, asjakohasete nõuannete, soovitude ja praktiliste kommentaaride eest kogu magistr töö kirjutamise perioodil. Soovin tänada kõikide kutsekoolide esindajaid, kes nõustusid uuringus osalema, mis läbi aitasid kaasa magistr töö valmimisele. Lisaks soovin tänada oma perekonda toetuse ning mõistva suhtumise eest töö valmimise perioodil.

Autorluse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Külli Marrandi

/allkirjastatud digitaalselt/

21.05.2020

Kasutatud kirjandus

- Alumäe, T., Tilk, O., Asadullah. (2018). *Advanced Rich Transcription System for Estonian Speech*. Baltic HLT. Külastatud aadressil http://bark.phon.ioc.ee/webtrans/?fbclid=IwAR3qygAD9XlcZJjqCRUcG6gXGakFXBA67dJOFSFROxFarpVZp5pczfA_QYM
- Bengtsson, M. (2016). How to plan and perform a qualitative study using content analysis. *NursingPlus Open* 2, 8–14.
- Brown, J., North S. (2010). *Providing support to disadvantaged learners in the Australian VET system: A Report to the National VET Equity Advisory Council (NVEAC)*. Australian Council for Educational Research. Külastatud aadressil: <https://www.voced.edu.au/content/ngv%3A46908>
- Brunello, G., Rocco, L. (2015). *The effects of vocational education on adult skills and wages: what can we learn from PIAAC?* Copyright OECD. Külastatud aadressil https://www.researchgate.net/profile/Giorgio_Brunello/publication/280802261_The_effects_of_vocational_education_on_adult_skills_and_wages_what_can_we_learn_from_PIAAC/links/55c6ffcd08aebc967df53bbb.pdf
- Cedefop (2011). *Vocational education and training is good for you. The social benefits of VET for individuals*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Külastatud aadressil https://www.cedefop.europa.eu/files/5517_en.pdf
- Cedefop (2015). *Vocational pedagogies and benefits for learners: practices and challenges in Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Cedefop research paper; No 47. Külastatud aadressil <https://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/5547>
- Cohen, L., Manion, L., Morrison. K. (2007). *Research Methods in Education*. Sixth edition
- Cornford, I. R. (2006). Rediscovering the importance of learning and curriculum in vocational education and training in Australia. *Journal of Vocational Education and Training*, 51(1), 93-116.
- Eesti elukestva õppe strateegia 2020 (2014). Külastatud aadressil <https://www.hm.ee/sites/default/files/strateegia2020.pdf>
- Eesti Töötukassa (2019). *Tööta ja õpi*. Külastatud aadressi <https://www.tootukassa.ee/content/toota-ja-opi>

- European Union (2008). *A European economic recovery plan*. Communication from the Commission, Brussels. Külastatud aadressil <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52008DC0800>
- Gümnaasiumi riiklik õppekava (2011). *Riigi teataja I, 1, 2*. Külastatud aadressil: <https://www.riigiteataja.ee/akt/106052020055?leiaKehtiv>
- Haaristo, H.-S., Räis, M. L., Kasemets, L., Kallaste, E., Aland, L., Anniste, K., Anspal, S., Haugas, S., Jaanits, J., Järve, J., Koppel, K., Lang, A., Lauri, T., Michelson, A., Murasov, M., Mägi, E., Piirimäe, K., Pöder, K., Rajaveer, K., Sandre, S.-L., Sömer, M. 2019. *Elukestva õppe strateegia vahehindamine*. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis, Rakendusuuringu Keskus CentAR.
- Hall, R. (2010). The work–study relationship: experiences of full-time university students undertaking part-time employment. *Journal of Education and Work*, 23(5), 439-449.
- Haridus- ja teadusministeerium (2020). *Alus-, põhi- ja keskharidus*. Külastatud aadressil <https://www.hm.ee/et/tegevused/alus-pohi-ja-keskharidus>
- Haridus- ja teadusministeerium (2019a). *Kutseharidusprogramm*. Külastatud aadressil <https://www.hm.ee/et/kutseharidusprogramm>
- Haridus- ja teadusministeerium (2019b). *Täiskasvanuhariduse programm*. Külastatud aadressil <https://www.hm.ee/et/taiskasvanuhariduse-programm>
- HaridusSilm (2020). Külastatud aadressil <https://www.haridussilm.ee/>
- Hea teadustava (2017). Tartu. Külastatud aadressil <https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2017/02/HEA-TEADUSTAVA.pdf>
- Higham, J., Farnsworth, V. (2012). What makes a course vocational? School-based work-related programmes in Canada in dialogue with a community of practice. *Journal of Education and Work*, 25(4), 443-471.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2010). *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina.
- Jarvis, P. (1998). *Täiskasvanuharidus ja pidevõpe. Teooria ja Praktika*. Tallinn: SE&JS Ltd.
- Kalmus, V., Masso, A., Linno, M. (2015). *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. Tartu Ülikool. Külastatud aadressil <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>
- Kittus, K. (2011). *Täiskasvanud õppijate toimetulekustrateegiad tasemehariduses täiskasvanute gümnaasiumite näitel*. Uurimik. Külastatud aadressil: http://andragoogika.tlu.ee/?page_id=1158
- Kutseharidusstandard (2013). *Riigi teataja I, 8, 13*. Külastatud aadressil: <https://www.riigiteataja.ee/akt/117042019006?leiaKehtiv>

Kutseõppeasutuse seadus (2013). *Riigi teataja I*, 7, 1. Külastatud aadressil:

<https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019087?leiaKehtiv>

Kutseõppeasutuse tegevustoetuse põhimõtted ning nende rakendamise tingimused ja kord

(2019). *Riigi teataja I*, 08, 13. Külastatud aadressil

https://www.riigiteataja.ee/akt/122082019013?fbclid=IwAR3xD3jLn6S_FASsU_6f8vZO-3ZRSg6PrRmfyDxv01a1YNRhJTYjcf2l__w

Laherand, M-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Sulesepp.

Lamb, S., Markussen, E., Teese, R., Sandberg, N., Polesel, J. (2011). *School Dropout and Completion. International Comparative Studies in Theory and Policy*. Springer.

Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M., Strömpl, J. (2014). *Intervjuu*.

Külastatud aadressil <http://samm.ut.ee/intervjuu>

McGivney, V. (1993). Participation and non-participation. A review of the literature in R.

Edwards, S. Sieminski and D. Zeldin (eds.) *Adult Learners, Education and Training*. London: Routledge.

Melesk, K., Haaristo, H-S., Haugas, S., Telve, K. (2019). *Kutsekeskharidusõpe*

keskhariduseta täiskasvanutele – võimaluste ja/või soovi puudus? Poliitikauuringute

Keskus Praxis. Külastatud aadressil [http://www.praxis.ee/wp-](http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2019/01/Kutsekeskharidus%C3%B5pe-keskhariduseta-t%C3%A4iskasvanutele_22.03.2019.pdf)

[content/uploads/2019/01/Kutsekeskharidus%C3%B5pe-keskhariduseta-t%C3%A4iskasvanutele_22.03.2019.pdf](http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2019/01/Kutsekeskharidus%C3%B5pe-keskhariduseta-t%C3%A4iskasvanutele_22.03.2019.pdf)

Murray, S., Mitchell, J. (2013). The 'double-edged sword' of the adult learning environment.

Australian Journal of Adult Learning, 53(1), 111-128.

Märja, T., Lõhmus, M., & Jõgi, L. (2003). *Andragoogika. Raamat õppimiseks ja õpetamiseks*.

Tallinn: Kirjastus Ilo.

Novick, G. (2008). Is there a bias against telephone interviews in qualitative research?

Research in nursing & health, 31(4), 391-398.

Plaks, P. (2010). *Varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamine Euroopas*. Tallinn.

Külastatud aadressil https://issuu.com/stardiplats/docs/v_ta_rahvusvaheline_kaardistus

QCAmap. (s.a). Külastatud aadressil: <https://www.qcamap.org/>

Quinlan, K., & O'BRODOVICH, K. A. T. E. (1996). Transitional support for adult vocational

learners: A review of institutional roles. *Journal of Employment Counseling*, 33(4), 174-190.

Reinhold, M. (2017). *Täiskasvanuhariduse valdkonna statistika põhinäitajad*. Haridus- ja

Teadusministeerium. Külastatud aadressil

https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/tk_valdkonna_statistika.pdf

Reinhold, M. (2016). *Täiskasvanute osalus elukestvas õppes*. HTM-i aasta-analüüs.

Külastatud aadressil:

https://www.hm.ee/sites/default/files/haridusmin_taiskasvanute_osalus_30112016.pdf

Robertson, P. J. (2018). The casualties of transition: the health impact of NEET status and some approaches to managing it. *British Journal of Guidance & Counselling*, 47(3), 390-402.

Roosmaa, E. L., & Saar, E. (2017). Adults who do not want to participate in learning: A cross-national European analysis of their perceived barriers. *International Journal of Lifelong Education*, 36(3), 254-277.

Räis, M-L., Kallaste, E., Kaska, M., Järve, J., Anspal, S. (2014). *Põhi- ja keskhariduseta täiskasvanute tasemeharidusse tagasitoomise toetamine*. Uuringu raport. Eesti rakendusuuringu keskus Centar. Külastatud aadressil:
http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/44227/Pohi_ja_keskhariduseta_taiskasvanute_tasemeharidusse_tagasitoomine.pdf

SA Innove (s.a). *Õppevara ja metoodikad*. Külastatud aadressil

<https://www.innove.ee/oppevara-ja-metoodikad/kutsehariduse-oppevara/>

SA Kutsekoda (2014). *Kutseõpetaja kutsestandard*. Külastatud aadressil

<https://www.kutsekoda.ee/kutsestandardid-2014/>

Schlossberg, N. K. (2011). The challenge of change: The transition model and its applications. *Journal of Employment Counseling*, 48(4), 159.

Serbak, K. (2018). *Mis mõjutab keskhariduseni jõudmist Eestis?* Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium. Külastatud aadressil
https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/keskhariduseni_joudmine_kadi_serbak.pdf

Sirk, M., Liivik, R., Ümarik, M., Loogma, K. (2019). Kutseõpetajate professionaalse mälu roll õpilastega seotud muutuste kogemisel. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, 7(1), 101–127.

Sizoo, S. L., Agrusa, J. F., Mat, W. (2005). Measuring and developing the learning strategies of adult career and vocational education students. *Education*, 4, 527-538.

Tark ja tegus Eesti 3035 (2019). Külastatud aadressil

https://www.hm.ee/sites/default/files/tark_ja_tegus_kokkuvote_eestik_a4_veebi.pdf

Õunapuu, L. (2012). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu Ülikool. Külastatud aadressil

http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf

Lisa 1. Intervjuu kava ja uurimisküsimused

SISSEJUHATAVAD KÜSIMUSED

Kui kaua olete töötanud õppejuhina/direktorina oma koolis?

Keda peate oma kooli esmaseks sihtrühmaks?

Palun kirjeldage oma kooli õpilasi!

Kas ja kuidas on õpilased ajas muutunud?

Kuidas kirjeldaksite oma koolis kutsekeskhariduses õppivaid täiskasvanud õppijaid?

Millisena näete oma kooli rolli kutsekeskhariduse pakkujana täiskasvanud õppijatele?

KUTSEKOOOLIDE HETKEVÕIMALUSED TÄISKASVANUTE VAJADUSTEGA ARVESTAVA KUTSEKESKHARIDUSE PAKKUMISEL

Millega teie hinnangul tuleb kutsekoolil arvestada selleks, et pakkuda täiskasvanud õppijate vajadustega arvestavat kutsekeskharidust?

Milliseks peate oma kooli võimalusi täiskasvanutele kutsekeskhariduse pakkumisel?

KUTSEKOOOLIDE VÄLJAKUTSED TÄISKASVANUTE VAJADUSI ARVESTAVA KUTSEKESKHARIDUSE PAKKUMISEL

Missugused on teie hinnangul teie kooli peamised väljakutsed hetkel seoses täiskasvanud õppijate vajadustega arvestava kutsekeskhariduse pakkumisel?

KUTSEKOOOLIDE VAJADUSED TÄISKASVANUTE VAJADUSI ARVESTAVA KUTSEKESKHARIDUSE PAKKUMISEL

Missugust täiendavat tuge vajaks teie kool täiskasvanud õppijate vajadusi arvestava kutsekeskhariduse pakkumise ettevalmistamisel ja läbiviimisel?

Lisa 2. Väljavõte kodeerimisest programmiga QCAmap

QCAmap Back to the project

You are in coding mode!

Research Question

2. Missugused on kutsekoolide esindajate hinnangul koolide väljakutsed täiskasvanute vajadusi arvestava kutsekeskhariduse pakumisel?

Content analytical technique

Inductive Category Formation

Category definition

...

Level of abstraction

...

Content analytical units

Coding unit

Clear meaning component (seme) in the text

Context unit

Intervjuu

Recording unit

All Documents

Count multiple codings per document

Vajadus oleks ikkagi selle järele, et meil oleks mingi raam ees, kuidas see käima peaks, et me ei peaks nagu mõtlema, et kuidas me seda kombineerime oma majas vastavalt oma võimetele või ressurssidele. et et võib-olla seal peaks

Category Formation

C1: Uus suund välja töötamiseks	C11: Väljakutsed turundusele	C21: Prioriteet täiskasvanute õpetan
C2: Juhitoma väljakutsed	C12: Väljakutsed õppekorraldusele	C22: Uute õpetajate leidmine
C3: Lisaressursi vajalikkus	C13: Õppijate integreerimine noorti	C23: Tugisüsteemi vajab arendust
C4: Pindliku õppe loomine	C14: Individuaalse õpetee loomine	C24: Õppekavade, rakenduskavadi
C5: Õpetajate kompetents	C15: Õpetajate puudub andragoog	C25: VõTA rakendamine
C6: Õppemeetodid	C16: Oskus õppijaga hakkama saa	C26: Koostöö koolist välja
C7: Toetused õppijatele	C17: Teadlikkuse tõstmine õppe võ	C27: Tugisüsteemi toetamine
C8: Tugisüsteem ei jõua õppijani	C18: Kaks ühes õpe	C28: Katkestamise vähendamine
C9: IKT pidevus õpetajatel	C19: E-kursuste väljatöötamine	C29: Olemasoleva ressursi hoidmir
C10: Väljakutsed tugitoetajale	C20: Koostöö Täiskasvanute Gümr	C30: Vastuvõtt
C31: Õppematerjalid		
C32: Omavaheline koostöö		

C33: add

VASTAJA: Mõtlen korraaks, et kõige suurem probleem, kui raskus või väljakutse on ikkagi see, et täna võib-olla sellel õpetajal, meie majas on õpetamismeetodid olemas, mis sobivad põhikoolijärgsele õppijale aga need ei pruugi sobida nagu täiskasvanud õppijale, ükskõik, kas ta on siis kutsekeskhariduse õppekaval või kutseõppel. Et neil ei ole. Et neil ei ole

täiskasvanud õppija õpetamise kogemust ja oskust.

MINA: Ja sa küll rääkisid, aga, et väljakutset, siis selle tugistruktuuril?

VASTAJA: Tugistruktuuri väljakutsed! Kõige suurem on tegelikult see, et kuidas selle toetusega jõuda.... tugisüsteemiga jõua õpilaseni. Kui ta on täiskasvanud õppija. Et siis ta.... Mõtlen kohe..... Süsteem on täna olemas, aga ma ei jõua temani.

MINA: Kas nad vajavad midagi midagi juurde selleks?

VASTAJA: Vajavad küll midagi juurde, aga ma ei tea, mis see on. Kuidagi meil on vaja... on vaja sellist süsteemi tegelikult luua, mis ei eelda, et inimene on kogu aeg saadaval õppija on käepärast, et ma saan temaga otsekontakti luua. Vaia on süsteemi. kus ta saab ise vaadata. ise teha. ise kontakti võtta.

Lisa 3. Väljavõtte kodeerimisraamatust

[illegible]

Lisa 4. Uurimisküsimuse 1 „Missugune on kutsekoolide praegune valmisolek täiskasvanute vajadusi arvestava kutsekeskhariduse pakkumiseks kutsekoolide esindajate arvamustes? “ katekoriseerimine.

Peakategooria	Alakategooria	Koodid
Hetkeolukord täiskasvanutele suunatud kutsekeskhariduse pakkumisel	Missioonitunnetus	<p>Võimalus koheselt tööturule suunduda.</p> <p>Täiskasvanud õppijate õpetamine prioriteet arengukavades</p> <p>Vastutus luua võimalusi elukestvaks õppeks õppes eemale jäänutele</p> <p>Kutsekeskhariduse õppe vajalikkus täiskasvanutele</p> <p>Kutsekeskhariduse eeliseks täiskasvanule on nn kaks ühes õpe, mis võimaldab tööturule suunduda</p>
	Üksikud täiskasvanud õppijad paindumatus päevases kutsekeskharidusõppes	<p>Täiskasvanud õppijaid on kutsekeskhariduse õppel väga vähe</p> <p>Õppijate integreerimine päevaõppijate gruppidesse</p> <p>Koolid ei tegele eraldi selle sihtrühma leidmisega.</p>
Koolide valmisolek õppe pakkumiseks eri tasanditel	Olemasolevad materiaaltehnolised vahendid ja ressursid	
	Juhtkonna valmisolek täiskasvanutele suunatud kutsekeskhariduse õppe väljatöötamiseks	
	Kogemustele tuginev õppekorralduslik valmisolek õpetamiseks täiskasvanuid kutsekeskhariduse õppes	<p>Varasemad kogemused täiskasvanute õppesse tagasitoomisel erinevate programmide raames</p> <p>Kogemus paindliku õppe korraldamisel mittestatsionaarses õppes</p> <p>Välja töötatud kutsekeskhariduse õppekavad</p> <p>Kogemus individuaalsete õppekavade koostamisel.</p>

	<p>Õpetajate ja tugisüsteemi valmisolek täiskasvanute õpetamiseks</p> <p>kutsekeskharidusõppel</p>	<p>Õpetajate valmisolek täiskasvanute õpetamiseks</p> <p>Andragoogi kutsega õpetajate olemasolu</p> <p>Välja töötatud tugisüsteemid</p> <p>Koostöö Töötukassa ja Rajaleidjaga</p>
--	--	---

Lisa 5. Uurimisküsimuse 2 „Missugused on kutsekoolide väljakutsed täiskasvanute vajadusi arvestava kutsekeskhariduse pakkumisel kutsekoolide esindajate arvamuses?“
kategoriseerimine.

Peakategooria	Alakategooria	Koodid
Väljakutsed kooli tasandi	Sihtrühmani jõudmine	<p>Teadlikkuse tõstmine õppe võimalustest</p> <p>Puudub kogemus vastavale sihtrühmale suunatud turundustegevuses.</p>
	Täiskasvanud õppijate vajadustega arvestav paindlik õppekorraldus	<p>Paindliku õppekorralduse loomine</p> <p>Individaalsusega arvestamine</p> <p>Individaalsete õppekavade ja rakenduskavade väljatöötamine</p> <p>e-kursuste väljatöötamine</p> <p>VÕTA suuremahulisem rakendamine</p>
Õpetajate ja tugitöötajatega seotud väljakutsed	Uute õpetajate leidmine	
	Tegevõpetajate andragoogilised kompetentsid	<p>Õpetajate kohanemine uue sihtrühmaga</p> <p>Valmisolek individuaalsemaks õppija toetamiseks</p> <p>Õpetaja toimetulek täiskasvanud õppija teistest sotsiaalsetest rollidest tulenevate probleemidega</p> <p>Täiskasvanud õppijat toetavate õppemeetodite kasutamine.</p>
	Tegevõpetajate digipädevused e-õppe läbiviimiseks	
	Tugisüsteemi kompetentsid ja võimalused täiskasvanud õppija toetamisel	<p>Täiskasvanud õppijatega kaasnevad uued või teistlaadsed probleemid</p> <p>Tugisüsteemi loomine, mis tagaks iga õppijani jõudmise</p> <p>Tugisüsteem arendus ja laiendamine</p>

		Lisaressurss tugisüsteemi arendamiseks.
Täiskasvanud õppijatega seotud väljakutsed	Toimetulek e-õppega Toimetulek 3-aastase õppeajaga Madala haridustasemega õppijate õppes püsimine	

Lisa 6. Uurimisküsimuse 3 „Missugust täiendavat toetust vajaksid kutsekoolid täiskasvanud õppijate vajadusi arvestava kutsekeskhariduse pakkumise ettevalmistamisel ja läbiviimisel kutsekoolide esindajate arvamustes?“ katekoriseerimine.

Kategooria	Koodid
Täiendavad rahalised ressursid	<p>Kulukas individuaalsete ja paindlike lähenemiste tõttu</p> <p>Rahastusmodelite ülevaatamine kõrgemal tasandil</p> <p>Täiendav rahaline ressurss tugisüsteemi väljaarendamiseks.</p>
Keskne täiskasvanutele mõeldud paindlik kutsekeskhariduse mudel ja teavitussüsteem	<p>Vajadus ühtse raami järele</p> <p>Riiklike kutsekeskhariduse õppekavade üle vaatamine</p> <p>VÕTA rakendamisel keskne süsteem</p> <p>22+ põhihariduseta õppijate kompetentside hindamisel</p> <p>Kutsevaliku aasta rakendamine täiskasvanutele</p> <p>Vastava pilootprojekti käivitamine.</p> <p>Suur üleriigiline teavitustöö</p>
Koostöö erinevate osapooltega seoses täiskasvanutele mõeldud kutsekeskhariduse pakkumisega	<p>Laiapõhjalised arutelud ja/või võrgustikud</p> <p>Koostöö ülikoolidega</p> <p>Koostöö tööandjatega.</p>
Koolitused õpetajatele ja tugitöötajatele	<p>Tugisüsteemi koolitused uute meetodite osas.</p> <p>Õpetajate andragoogiliste kompetentside tõstmine</p> <p>Individuaalse õppe kavandamist ja läbiviimist toetavad koolitused</p> <p>E-õppe kavandamise ja läbiviimise arendamine</p> <p>Täiskasvanute nõustamise-alased koolitused tugisüsteemile</p> <p>Tugisüsteemi koolitused uute meetodite osas.</p>